

# A REFORMÁTOR

REGÉNY



IRTA

BUDAY LÁSZLÓ



BUDAPEST 1895

ORSZÁGOS IRODALMI RÉSZVÉNY-TÁRSASÁG

HOLD-UTCA 7.



I:

## EGY ÉRZÉKENY JELENET

Ott bukkannak elő a borkúti út felől.  
Nem sietnek valami nagyon.

A fiú meg-megáll, hogy egy szép páfrányt szakítson még a csokra mellé. Ahol van egy csomó vadrezeda is; dehogy hagyná azt itt elfonnyadni magában. Mikor a bokrétájához úgy illik!

A lány nekitámaszkodik egy széles hátú bükkfának és hosszan, elmerülve néz le a völgybe.

Ott lenn a kohók fehér füstje terjeszkedik lomhán, kényelmesen. Egy sáv előtti ott az erdőt a hegy alján; nekilombosodott tölgyes haragos, zöld színét váltja bizonytalan szürkére. Egy gomoly rá ereszkedik a szomszéd kis városra. Néhány ágaskodó torony átűti magát a ránehezdő szürkéségen;

Rev.1.1976



Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. (Hold-u. 7.)

15587



a házak, kicsinyek és nagyok egyformán elvesznek abban a rengeteg füstben, a mit a kohók nyugtalan kéményei eresztettek rájuk.

Füstös és ködös itt körül minden. De mégse borús. Ebben a szürkeségben nincs semmi lehángoló. A homályát áttörni egészen nem tudja, de a nyomasztó sűrűségéből mégis sokat elvesz az a juniusi napsúgár, a mely lám, amott a túlsó hegyháton egész pompájában ragyog.

Hanem akármilyen érdekes ez a félig füstös, félig napfényes panoráma, Jolánka mégis aligha ebben gyönyörködik. Nos igen, néz erre felé, mert hiszen csak nem nézhet örökké a lovagjára!

Úgyis annyiszor elpirult már ezen a rövid úton is, mikor Zoltán rajtakapta, hogy a szeme ott feledkezett meg valahol az ósáppadt, gyerekesarczán.

A szakadékból egy ugrással az útra szökik vissza a fiú. Tele van a keze páfránnyal, vadvirággal. Lekoppasztotta az egész domboldalt. No, jövő tavaszig itt se szedhetünk több páfrányt.

— Ezt mind nekem akarja adni? — kaczagott fel Jolánka.

— Természetesen, valamennyit. Ha megkapom azt a rózsát, a mit a hajába tűzött reggel.

— Édes Zoltán, maga nagyon követelő. A mi kertünk legszebb rózsáját!

— Ha nem adja, akár el is dobhatom az egész csokrot.

— Nem, nem, a világért se tegye. Inkább itt van a rózsája.

A szerelmes fiú (mert ha eddig el is feledtem fölemlíteni, mielőtt mindnyájan kitalálnák, megmondom, hogy szerelmes volt) megcsókolta a rózsát.

— Ez lesz a talizmánom a nagy úton.

A páthosz megtette a hatását; Jolánka dévaj hangja mindjárt érzelmesebbre változott.

— Hát komolyan beszélt? Ugyan, édes Zoltán, ne menjen el? Itt tudna hagyni bennünket?

— Elmegyek, mindenesetre elmegyek. Hiszen tehetnék-e másképp? Én, ez a hóbertos fiú, a kit mindenki kinevet itt körülöttem (maga nem, maga nem, kedves Jolánka, maga jobb, mint a többiek), ugyan mit is kezdhetnék én ezen a vidéken? Nem vesz senki komolyan, erőmben, tehetségemben nem bizik senki. Pedig megvan bennem az erő és érzem a tehetséget magamban. Oda megyek, a hol a munkát szívesen fogadják, a hol nem mutatnak mindjárt ajtót, ha dolgozni akarok. Budapestre megyek. Meglássá, Jolánka, nem fog sokáig tartani és meghallja még a nevemet. Tudom én, hogy mennyit érek. Ha eddig nem mutat-

hattam meg, majd megmutatom ezután. Nehéz lesz a küzdés eleinte; de... de, úgy-e, gondol rám néha-néha?

— Sokat; nagyon sokat. Mindig.

— Akkor az se lesz nehéz. Visszajövök még. Talán nemsokára; talán évek is beletelnek még. De visszajövök. Vár reám, úgy-e?

— Várok... De mégis, ne menjen el Zoltán, ne menjen el. Mi az a dicsőség, a miért maga úgy rajong? Én igazán nem is értem. Csak azt látom, hogy őt jobban szereti, mint minket, mint... engem. Megy, a merre az hívja. Engem pedig itt hágy egyedül — sírni.

Csakugyan sírt.

Néhány hivatlan könnycsepp odatolakodott a szemhéja alá. A többi aztán megtalálta az utat magától is.

A jelenet szentimentálizmusából Zoltán is kivette a részét.

A nagy útra készülő hős, a rettenthetetlen lovag, a ki a dicsőséget akarja meghódítani és a kétkezőket lefegyverezni, közel állott ahhoz, hogy elpityeredjék.

Annnyira mégis erőt vett magán, hogy ő akart a vigasztaló lenni.

Oda ment a szőke leányhoz, átfogta a derekát, simogatni kezdte a finom, puha haját.

— Ne sírjon, Jolánka, ugyan ne sírjon. Hiszen nem is úgy értettem én azt. Hogy elhagynám magukat örökre? Dehogy, dehogy. Kiért is megyek én el? Jolánkáért. Kiért keresem a dicsőséget? Az én Jolánkámért. Hogy majd ha munkával és fáradsággal megszerzem valahogy azt, a mit itt nem akarnak megadni, a biztos kenyeret, akkor visszajőjtek és megkérdem még egyszer: akar-e velem tartani. Lássá, én is tudom, most és így mi nem kezdhethénk együtt semmit. Mi vagyok ma? Semmi. De annál több leszek. Tudok dolgozni, szívesen fáradok, mert a mi boldogságunkért teszem. Megnyugszik ebben?

— Meg... Azaz... édes istenem, mikor oly nehéz megnyugodni benne. Hogy én ne lássam, talán néhány esztendeig se. Ne kopogjon az ablakomon minden reggel friss virággal; ne kóboroljunk itt az erdőn egész délutánokon át beszélgetve. Ne halljak semmi hirt, ne halljak egy árva szót se magáról.

— Fog hallani. Irok levelet, sokat, akár minden héten egyet. Aztán megírom, hogy mennyire jutottam már, mi van még vissza, meddig kell még várnunk. Egyszer-egyszer csak megjövök

levél helyett én magam. Az lesz aztán a szép esküvő, itt a kis templomban, az erdő szélén, a hegyoldalon. Májusban tartjuk, úgy-e? Mindenesetre májusban, mikorra a fák már kizöldültek, a virágok meg kinyíltak.

Jolánka ráhajtotta fejét a fiú vállára:

— Szép lesz, nagyon szép lesz!

És nagyon valószínű, hogy álmodoztak volna még tovább is, ha a tiszteletesné (itt lakik, tán húsz lépésnyire sincs az erdőszéltől) nagy türelmetlenül feléjük nem kiált:

— Gyerekek, ugyan merre jártok már megint; siessetek!

Zoltán megfogta a leány kezét és erősen a szemébe nézett.

— Mondja még egyszer, szeret-e?

— Szeretem.

És megcsókolták egymást. Félve, pirulva, ügyetlenül, de ez nem csodálni való: hiszen az első csókjuk volt.

Aztán gyorsabb tempóban, ballagva indultak lefelé. Hogy a tiszteletesnének másodszor már még se kelljen utánuk kiáltani.

A hogy a csókot meghallotta, az erdő szélén egy tapasztalatlan kis fülemile mód nélkül meg volt hatva. Szentimentális kis szivét egészen el-

facsarta ez az érzékeny jelenet. Elővette a legszerelmesebb trilláit, úgy mondott éneket felőle.

Egy vén bagoly nagyot nevetett rajta.

— Te csacsi, még az ilyenek is tudsz hinni? Gyerekszerelem; — csupa ostobaság. Sok ilyen csók csattant már el itt közelben, sok szent fogadást tettek már még áhítatosabb arcczal, hanem egyiknek se lett valami jó vége. A fiú Pestre megy? Lump lesz belőle. A lányt férjhez adják hamarosan valaki máshoz. Ismerem én már az ilyen históriákat.

És lőn nagy zsvaj az erdőben. Vitatkoztak, tanakodtak: ugyan melyiknek van igaza? A fülemilének-e vagy a bagolynak?

Hanem nem tudtak sehogyse megállapodásra jutni.



## II.

## VALLOMÁSOK

Szegény Zoltánnak a szeme, szája elállott, a hogy meglátta Budapestet. Imhol az a hely, a miről ő annyiszor álmodozott. Édes istenem, mekkora nyüzsgés, forgás! Hát itt, ebben a zajban fog ő ezentúl élni.

Leült odahaza és naplót írt.

A mi éppen nem csodálri való. Modern regény-írók nem szoktak naplót írni, de tizenkilencz éves gyerekek annál inkább. És Zoltán nem volt több tizenkilencz évesnél.

A naplója kicsit éretlen ízű, de annál hitelesebb. Szól pedig ekképen:

»... Jolánka ...

Az ő nevével kezdem el a naplóm.

Benne vagyok az életzaj közepében: az ő emléke kíséren utamon és legyen vezérem küzdéseimben.

A mit eddig tettem, csak fiatalos ábrándozás volt; a mi ezutánra vár rám, az már férfúnak való munka lesz.

Legyetek tanúi, ti féltve őrizett lapok, minden munkámnak és küzdéseimnek. Más hiján legyetek ti az a legjobb barát, a kinek elsirom a bajomat, eldicsekszem az örömmel s a ki amabban megvigasztal, ebben velem érez.

Már két napja, hogy fenn vagyok Budapesten. Édes istenem, milyen nehéz volt a válás és mégis milyen izgalmas gyönyörűség az indulás!

Boszantott, micsoda gúnnyal, kicsinyléssel beszéltek velem mindenütt, a hova búcsúzni mentem.

— Áh, hát szerencsét próbál a nagyvárosban? Szép, szép. No csak sok sikert hozzá! Megeshetik még, hogy sokra viszi. Ott mindenféle sikerülhet.

Eh, szerettem volna gorombáskodni, kemény szavakban kitörni!

— Hiszen ti úztök el! Adjátok meg, a mit érdemlek és itt maradok mind végig köztetek.

Hanem nem szóltam. A torkomat fojtogatta a kemény hang; sietve búcsúztam, hogy aztán



megint egy másiknál — újra csak visszafojtsam a sok keserűséget, a mi felgyülemlett bennem.

Ah, mennyivel más volt, mikor kiértem a városból. Oda, a kék hegyek aljába. Kanyargó, tömött füst mutatta az utamat. Mintha a Jolánka fehér kendője lett volna. Hí, integet, lobogtatja felém:

— Gyere mihozzánk, mi szeretünk, mi értünk meg csupán!

Fölmentem. A jó öreg tiszteletes, a ki eddig zsémbes hangja alá rejtette a szeretetét, most egészen elérzékenyült. Megölelt, megcsókolt: az első apai áldás, a minék éreztem a melegét. Aztán biztatott, tanított. És hogy ne legyen hiány a boldogságban, kézen fogva vezette hozzám a leányát:

— Ez lesz a jutalmad, ha derekasan megállod a nehéz próbát. Mi szeretve gondolunk itt rád. Eszünkbe léssz mindig; gondolj te is sokszor reánk.

A tiszteletesné, az nem tudott szóhoz jutni. Csak a fejemet simogatta, a könnyei közül mosolyogva:

— Édes fiam, édes fiam!

És Jolánka? Nem sirt. Megszorította a kezemet s az volt a búcsúja:

— Jőjjön vissza, én várok.

— Óh visszajövök, hogy ne jönnék!

Mikor a vasut elindult velem, egyre azt a homályosodó domboldalt néztem. Még látszik egy keskeny szalag a fehér füstjéből. Mindig fogy, mindig fogy . . . Már csak egy halvány csík, aztán az is elvész.

A templom keresztje még ide villan, egy percre csupán. Azé a kedves templomé, a mitől én a boldogságomat várom.

A tájékra, a min áthaladtunk, bizony ügyet se vettem. Elfoglalta a lelkemet az a nagy vállalkozás, a mibe belekaptam. Szegényen, ismeretlenül neki vágok a világnak: hogy nevet szerezhessenek és vagyont. Nem nagy vagyont; annyit csupán, hogy Jolánkát nélkülözni ne lássam egy percre sem. Hogy legyen meleg, barátságos kis fészünk, a hol egymáshoz huzódva átálmodhatjuk az életet.

Vagyont és nevet. Óh igen, nevet. Ha látom, hogy mennyien úsznak fenn, a kik nyomomba se léphetnek, elfog a harag és a boszúság: én még lenn vagyok, még mindig csak itt lenn! Érzem az erőt magamban: hogyan duzzad, hogy szeretne kitörni. És visszafojtják, irigyen elnyomják. Hát már is félnek tőlem?

Vagy igaz, csak ez a szűk körű kisvárosi

népség, csak ez zárta el előlem az ajtaját. Nagy vagyok az ajtajukhoz, nem mehetek be.

Nos, hát mától kezdve nagyobb kapukat fogunk döngetni.

Itt vagyok valahára Budapesten, a hová úgy vonzott a szívem. A hol, azt mondják, szükség van a munkás kezekre, a hol érvényesül minden tehetség. Itt vagyok uraim; itt vagyok, adjatok munkát! Egy szegény, elhagyott fiú, a kinek apja nincs, anyja nyomorog, csak két istápolója van: a szerelme és a munkás kedve.

Irni fogok, irni úgy, a hogy még soha se irtam.

Eddig csak egy kis körnek szólott a szavam. Azoknak, a kik szerettek, a kik biztak bennem s a kik gyönyörűséggel, kedvvel olvasták mind, a mit irtam.

Mennyivel nagyobb, mennyivel nehezebb most a vállalkozásom! Meghódítani azokat, a kik közönyösek irántam, meg a kik ellenséges szemmel néznek rám.

A nagyközönség mit tudott eddig felőlem? Ha egy vers, apró novella alatt olvassa is majd a nevemet, bizonyosan idegenszerűen hangzik előtte s jó időbe kerül, mig majd hozzászokik.

Hanem az ellenségek? Az az irigy, pajtáskodó irónépség, a melyik agyarkodva fogad minden új

nevet. Micsoda emberek ezek! Úgy látom, nincs bennük egy csepp eszményiség, nemesség sincs egy szikrányi. Mert az egyik úr összeharagudott valamelyik poétával, irhat az akármilyen szép verset, adhat ki sokat érő könyvet, agyonhallgatják vagy összeszidják. S mert ez és ez az ember jó barátságban él a kritikusokkal, minden ostobaságát feldicsérik. Valamennyi ügyetlen ötlete szellemes, minden elkényszeredett, biczegő gondolata mély és filozófikus. A könyve díszkiadásban jelenik meg, háromféle kötésben is, arczképet bigygyesztnek az élére, valamelyik korifeus előszava ott kolompol az elején s minden kritika elmondja, hogy a könyvnek egyetlen művelt család asztaláról se szabad hiányoznia.

Hogyan birkózom én meg ezekkel! Hogy közéljük keveredjem? Attól irtózom. És velük szemben az uralkodó érdekek ellenére fussam meg az utamat? Nehéz munka lesz, nagyon nehéz.

De azért nem riadok vissza tőle. Kedvem támadt ostort kapni a kezembe és szétütni ezek közt a kereskedők közt. Meg is teszem előbb vagy utóbb. Úgy érzem, hogy ha más misszióm nincs is, ez a munka én rám vár. Megtisztítani a templomot azoktól a kúfároktól, a kik licitálni, alkudni járnak bele.





Hiszen itt csak imádkozni volna szabad.

S hogy erőm legyen ehhez a nagy tusához, a miben végre is csak győzni akarok, a te nevedhez folyamodom, Jolánka. Te, tudom, vársz rám, hiszen megígérted. Gondolsz is sokat lovagodra, tán imádkozva is érte, hogy sikerüljön minden terve. És kinek az imádsága használna, ha a tied nem?

Most már éjjel van és hideg. Az első éjjel, a mit idegen földön érek meg. Holnap reggel nem kopog már senki az ablakodon vadvirággal. De azért eszedbè jutok így talán. S úgy-e, az én nevemmel feküdtél le ma is?

A minthogy én is a te nevedet dicsérve, hagy-  
tam abba az írást.«



### III.

#### A MEDVE

Szeghy Zoltán még egyszer átolvasta a novelláját, a mit ma délután írt. Meg volt elégedve vele. A történet egy kicsit üres, banális volt: egy leányról szólt, a ki évekig vár a kedvesére. Viszszautasít minden más kérést, csak azt az egyet várja. S mikor már az ő bizalma is lankadni kezd, mikor már maga se igen tud reménykedni: akkor eljő érte a lovagja, hogy magához emelje és boldoggá tegye.

Hanem Zoltán úgy hitte, hogy szép és sokat érő, a mit írt. Különösen a lírai részletek tetszetek meg neki; azt a néhány sort, a hol a férfi megérkeztét — meglehetősen terjedelmesen — hajnához hasonlítja, a melyik a leány fájdalmas éjje-

lét egy percz alatt szétosztatja, kétszer is elolvasta, mind a kétszer fenhangon.

Aztán elküldte egy szépirodalmi lapnak. Levelet irt a szerkesztőhöz; a tolla szinte ráment a banális sorokra:

— Becses lapjának — melynek iránya annyira megnyerte tetszésemet — szives készséggel följánlom munkásságomat ezutánra is.

Egy pillanatra meghökkent. Az iránya megnyerte a tetszésemet? Hiszen ez is csak olyan klikknek élő, pajtáskodó lap, mint a többi. Komolyság ebben is csak úgy nincs, mint amazokban. Ejh, ejh, micsoda otromba hizelgést követett el!

De hátha használ? Aztán, úgyse irhatná meg az igazat, hogy: uram, a lapod semmit se ér.

Tünődött: ugyan kitörölje-e azt a sort, vagy sem?

És nem törölte ki. Hanem, hogy az igazságnak eleget tegyünk, meg kell mondani, hogy Zoltán még másnap is egyre pironkodott miatta. Ejnye, hát így kezdi ő meg a harczát, azt a sokat hánytorgatott, büszke harczot? Bánta már, hogy a nevéét aláírta a levele alá, sajnálta a novelláját is, de legjobban bántotta az a sor: az első hazugság, a mit csupa opportunizmusból elkövetett.

Türelmetlenül várta a vasárnapot, hogy meglássa, mi sorsa lett az elbeszélésének. Kezébe veszi a friss lapot, de olyan izgatott, hogy nem mer mindjárt utána nézni. Úgy teszen, mint a megrögzött kártyások. Eltakarja egy könyvvel a lapot, azt aztán lassan huzza lefelé és sorról-sorra lesi: ugyan mi hir van benne az ő számára?

Elül egy vers. Semmi köze hozzá. Aztán egy nagyhangú cikk a fényűzés ellen. Ezen is egyszerűen átsiklik. Végre egy novella. A cím első betűjéről látja, hogy nem az övé. De hátha megváltoztatták a címet? Tovább nézi, aztán sóhajtva fordít egyet.

A másik lapon is semmi, semmi. A harmadikon negyediken sincs. Hátha nem volt helyük s a következő számra hagyták? Nos, akkor ezt bizonyosan megüzenik néki. Oda fordít az utolsó oldalra, a hol a szerkesztő itélkezik kurtán és gúnyosan a beküldött kéziratok felett. Ott megakad a szeme ezen a soron:

»A boldogság napja. Éretlen próbálgatás. Munkásságára nincs szükségünk.«

Szegény gyereket elfogta a szégyen meg a keserűség. Egy hét óta ez már a második eset. Pedig hogyan irta meg, mennyi kedvvel, mennyi

túzzel! Nem tud belenyugodni abba a gondolatba, hogy az ő éretlen novellájában lett volna a hiba. Máshol lesz az bizonynyal. Lám, ezeknek az embereknek nem lehet a kedvére csinálni semmit sem! Vagy tetszik talán nekik, nagyon is jónak tartják és éppen azért nem adnak helyet a számára? Talán irigykednek, féltékenyek?

Igen, így lesz, így van bizonyára. De hát akkor mit csináljon, hogyan kezdje, ha mindenütt elzárkóznak előle?

Tekintete oda esett az ágy fölé, a honnan Jolánka képe nézett le rá szeliden, mosolygósan; Zoltán nevetni próbál, hanem nagyon keserűen sikerült.

— No szegény Jolánka, neked ugyan soká kell várnod a lovagodra. Bizony nagyon soká!

S mintha úgy érezte volna, hogy az a kép szemrehányóan néz le rá, a mért itt ügyetlenkedik és még semmi jóra való dolgot nem tudott végezni. Nem tudott többet ránézni. Kívül a folyosón pedig most gyújtották meg a gázt. Annak a fénye oda esik egyenesen az ágy fölé és megvilágosítja azt a piczi, fakórámájú képet.

Nem tehet róla, de egyre látja azt a szemrehányó tekintetet. Nem tudta elhinni, hogy képzelődik. Inkább elmegylen hazulról, csak ezt a képet ne lássa.

Mintha nem kísérte volna el az útjában is! Hiszen egyébre sem tudott gondolni, csak a kudarczára. Megvigasztalódott abban a gondolatban, hogy a mit írt, az jó volt; de annál jobban keserítette az, hogy ilyen csunyán bántak vele.

Egy kávéház ablakán át (a gondatlan pikoló elfelejtette befüggönyözni) megpillantott a sarokban egy magányos öreg embert. Arczképről már ismerte: Gergely Miklós volt, egy czinikus, vén poéta. Valamikor nagy ember, népszerű is. Hanem makacs, kemény fej; öregségére meg éppen megdurvult a természete, nagyon is szókimondó lett, a miért aztán mindenfelől megharagudtak rá.

Ma már egyedül állt, nem törődött vele senki, ő se mással. A fiatalok a nyakára nőttek, lassacskán el is feledték, hogy ez az ember is él még. Ha olykor-olykor szóba került, szánakozva, fitymáló hangon beszéltek róla, mint valami lejárt nagyságról.

És a közönség? Édes Istenem; olyan nagy biztatás kell a közönségnek, hogy egy poétáját elfeledje? Könnyű munka ez nála, nagyon könnyű.

Pedig az öreg Gergelyben több erő és igazság volt, mint a fiatalokban együttvéve. Csak a módját nem tudta szegény. Azt hitte, mert igazság, mindjárt durva és darabos; nem is lehet egyéb-

ként hirdetni, mint gorombán. Természetes, hogy így elszoktak tőle. Utóvégre is, ha valaki rúgással figyelmeztet arra, hogy piszkos a kabátom: bizony megharagszom rá, nemhogy megköszöném a figyelmeztetését.

Zoltánnak ez a dörmögő öreg mindig ideálja volt. Lám, még egy ember (talán az egyetlen ő kivülről), a ki haragosa ezeknek a mai nagyságoknak.

Ah, ilyen lesz ő is. Különálló, talán elhagyott is. Nem ad azoknak az üres tömjénre semmit, megveti, lenézi őket, mint az öreg Gergely. Egy különbség leszen csupán: ez felhagyott a küzdelemmel, ő nem renyhül el soha. Ez persze, a mai tétlenségében, hiába várja a diadalát: az övé előbbutóbb elérkezik, mert dolgozni fog érte.

Nagyon megörült most is, mikor az öreget meglátta. Szeretett volna megismerkedni, éppen arra való hangulata volt. Ha kipanaszkozhatná magát előtte, ha elmondhatná neki minden keserűségét.

Jó szerencse, hogy a zajos, keresett kávéházban minden hely el volt foglalva. Csak a sarokban, Gergely Miklós asztala előtt lustálkodott néhány üres szék. Hiszen így nem is tolakodás, ha mellé telepszik.

Az öreg poéta egyet bizczentett a fejével a

jövevény felé, aztán egykedvűen tovább forgatta a *Graphicot*. Magyar lapot nem igen vesz a kezébe, mert azt mind haszontalanságnak, ostobaságnak tartja.

A fiú fészkelődött a helyén, a szemét egy perczre se vette le az öregről. Meg merje szólítani? És hogyan szólítsa meg?

Gergely Miklósnak is feltűnt a zavara. Akárhogyan él vagyunk mélyedve, mindig megérezzük, ha valaki hosszan, mereven ránk néz. Hogy miért, azt igazán nem tudom.

Megszólította Zoltánt. Annak aztán több se kellett. Eleinte halkán beszélt, valami tartózkodó áhitattal, mintha maga se merte volna elhinni, hogy most szemtől-szembe ül és beszél ezzel az emberrel, a kinek olyan nagy csodálója volt mindig.

Később aztán elfoglalta egészen a maga dolga. Már ügyet se vetett arra, kinek beszél, érdeklie azt a mondókája: örült, hogy végig hallgatja valaki s egyszer igazában elpanaszolhatja mind, a mi a szívet nyomja. S mert a gyerekes tűz még nagyobb volt benne, mint a keserűség, a végén nagy naivul, lelkesedve hozzátette:

— Pedig ennek nem szabad úgy maradni. Ha más nem akad, megmutatom majd én, hogy milyen rossz utra tévelyedtünk. Azt hiszem, hogy



megerősül annyira a szavam, hogy túlkiálthatom ezeknek a piaczi lármáját.

Gergely Miklós kedvtelve mosolygott a gyerekbeszédén:

— Aztán hogyan fog a munkához?

— Magam se tudom. Tervem nincs még, csak eszményem. A terv megjő később is. Akarom, hogy megjőjön.

— És lesz kedve ahhoz a csúnya veszekedéshez, a mit földidéz vele? Győzi majd argumentummal és gorombaságokkal?

— Mindenesetre. Óh, erős az én akaratom és nagy az ambízióm.

— Tudom, — mondja a poéta fanyar nevetéssel. Szép volna, ha még ilyen fiatal korában sincs nagy ambíciója. Pedig én azt mondom, hogy nem lesz a tervéből semmi.

A fiú meggyőződéssel s talán túlságos önbizalommal válaszolt:

— Én tudom, hogy lesz.

— Csalódik. Áruljon el csak rebellis hajlamokat, hát nem engedik megnőni. Letörik a szárnyát, ha látják, hogy pelyhesedik. Annyi embernek könnyű lesz ám egy ilyen apróságot összemorzsolni. Nem juthat szóhoz, aztán szavalhatja otthon a négy

falnak a világ megváltó doktrínáit. Pedig ez még a jobbik eset.

— Van rosszabb is?

— Van. Ha közéjük keveredik s azok befogadják maguk közé. Szép lassacskán beleszokik a dicsérő frázisokba; kezdi magát jól érezni abban a körben, a hol a dicsőséget osztogatják s bizony mindennap felejt egyet a régi nótából. Egyre ritkábban jut eszébe, hogy Kátó akart lenni; egyszer aztán a régi tervet félrecsapja, oda az elintézetlen ügyek közé, a hol minden fiatalos fogadásunkat szoktuk tartani. Jó lesz arra, hogy öreg napjaiban nevéssen majd rajta.

— Soha, soha!

— Szép. Elhiszem. Ámbár nem ön az első fiatal ember, a ki így fogadkozik; s ha talán elfelejti a fogadását, ebben se lesz az első.

— Én különb vagyok a többieknél.

— Jól van, hiszen nincs okom kételkedni benne. Tetszik nekem az a lelkesedés, a mivel dolgozni készül. Persze, ha be akarja váltani a szavát, sok kellemetlensége lesz. De ne törődjék vele; egy-két ember mindig akad, a ki az ön pártjára áll. Én is köztük leszek.

Aztán, ha nagyon bántják, ha megint lesz valami elpanaszolni valója, csak keressen föl megint

engem. Ma is szívesen hallgattam, érdeklődöm a sorsa iránt ezután is.

Az öreg barátságosan búcsúzott Zoltántól, de kimenőben is még egyre rázogatta a fejét. Úgy látszik, most se hisz a Zoltán nagy lelkesedésében.

A fiú boldogan nézett utána, mig csak el nem tűnt nehézkes, biczegő alakja az ajtó függőyei mögött.

Lám, az első pátrónus, az első jóakaró! És milyen ember: a nagyok közt tán a legnagyobb. Ha ez is szimpátiával nézi az ő törekvéseit, akkor kell lenni a tervében s benne magában is valami nagynak és nemesnek. Másként az a morgó medve (a hogy csúfolják az apróságok, a kik fára mászva, biztonságban öltögethetik rá a nyelvüket) csak nem szelidült volna egyszerre meg!

Az öreg poéta — világos dolog — felmelegedett a gyerek tüzésénél. Az ő cinikus lelkének ennyi naivság meg lelkesedés rég nem látott, idegenszerű csemege volt; igazi gourmanderiával kóstolgatta.

Hogy Zoltán az öreg kedvtelését magára magyarázta, abban csakugyan nincs semmi csodálni való.



## IV.

## EXCELSIOR.

Az *Excelsior*, a mint egy régi évfolyamának az előfizetési felhívásában láttam, valódi és egyedüli orgánuma a közvéleménynek. Ugyan más lap is ezt állította magáról, de egyik sem olyan szívósággal, mint az *Excelsior*.

Az ember szinte félve és nagyon is érthető izgatottsággal kukkant be a műhelybe, a hol a valódi és egyedüli orgánum készül.

Óh, micsoda lázas munka folyhatik itt ilyenkor. A munkatársak — mindegyik bizonynyal egy-egy szellemi athléta — mérkőznek az elvek és eszmék porondján. Csupa logikus ítélet, nagyesszű következtetés, mélyre látó kombináció: ímé, így készül a közvélemény, melynek valódi és egyedüli organuma az *Excelsior*.



Különben... Kelemen Tamás, az *Excelsior* szerkesztője ma meglehetősen boszús és izgatott. Ünnepe van. A holnapi számhoz két iv mellékletnek kellene jőnie és még egy árva sor kézirat sincs itt.

A nyomda lázong, a kiadó már másodszor jött fel veszekedni, a cikkek pedig mindegyre késnek.

A munkatársak pedig — ősi szokás szerint — lusták és egy cseppet sem szótartók; mindig megjárja, ha nagyon bizakodni talál bennük. Akkor aztán van dolga, lótni-futnivalója a szerkesztőségi szolgának, míg a régen megígért kéziratot ötödszöri terminuson valahogy megtudja szerezni.

Íme, ma is mekkora a zavar. Húsvéti cikket kínáltak neki három oldalról is. Kialkudta a legolcsóbbat, aztán megmondta a határidőt, a mikorra a kéziratnak el kell készülnie.

A terminus elérkezett, a cikkeknek nyoma sem volt. Sürgetés, újabb ígéret, második határidő. Aztán eljött a harmadik, a negyedik is. A cikkíró, a ki a díjat előre fölvette már, szentül fogadkozott, hogy idejében elkészül; Kelemen Tamás bánta ugyan már, hogy hozzá fordult, de még mindig bizott benne, hogy nem hagyja cserben.

Most este aztán kocsin futtatta a szolgát utána. Délután három órára szólta az utolsó ígéretet; ha hat órakor érte küld, akkorra bizonyosan megkapja.

Kelemen Tamás egyedül dolgozott a szobájában egy sárgára mázolt, tintás íróasztal mellett.

Az oldalajtó félig nyitva volt, behallatszott az apró munkatársak lármája. A törvényszéki riportert éppen egy tárgyalásról mesélt, a mi zárt ajtók mögött folyt le: annak a drasztikumán nevetett három-négy jóhangú fiú.

A szerkesztő mogorva arczczal ült ott a helyén. Máskor idegesen becsapta volna az ajtót, ma nem jutott eszébe boszankodni a lárma felett. Mintha nem volna boszúsága különben is elég.

A húsvéti cikk nagyon aggasztotta. A kiadó, mikor az elébb fenn járt, odavetette neki:

— Hát miért nem írja meg ön?

Akkor olyasmit felelt, hogy nem akarja a maga dolgával bevezetni az ünnepi számot.

Pedig ilyen szerénységi allűrök sohase bántották. Tudja Isten, tán a lustaság teszi, vagy az, hogy nagyon elszokott már az írástól; de a tolla sehogyse akar fogni.

Rége firkált eleget, de sohase vitte valami sokra. Az ügyessége, leleményessége révén min-

dig jobban hasznát tudták venni, mint a tolla révén.

Mikor a régi szerkesztő, egy finom izlésű, de kicsit marakodó íróember összeveszett a kiadóval és odahagyta a lapot, őt tették meg a helyére.

Maga se tudja, hogyan, de itt van s immár nagyon jól érzi magát. Elég gondot ad neki a szerkesztés, el-eljár néha a börzére (hála Istennek, ezen a réven már házat is szerzett): bizony, még ha tudna, se volna kedve az íráshoz.

Kétségbeesésében belemarkolt a kéziratokba, meg az ujságokba, a mik az asztalán feküdtek. Hátha azokban akadna valami használható szurrogátum, a mivel kárpótolja azt a szerencsétlen húsvéti cikket.

Nincs, nincs.

Leszörja nagy dühösen a papirjait mind a földre. Ott terpeszkednek össze-vissza vers, vezércikk, vidéki ujság, bécsi telegramm. Kelemen Tamást nem bántotta ez a rendetlenség; meg azt is gondolta, hogy imponál vele a naivabb látogatóknak.

Imhol megint jön egy: a halk, félénk kopogásból kiérezni, hogy valami jámbor reklamáló előfizető érkezik, vagy esetleg kézirattal próbál szerencsét valami szerző.

Szeghy Zoltán, a mint benyitott, ügyetlen köszönés után azt kérdezte nagy félénken:

— A szerkesztő úrhoz van szerencsém?

— Az vagyok. Mi tetszik?

— Kéziratot hoztam. Talán közölhető volna...

— Úgy, úgy. Lássuk csak, mit irt. Verset, úgy-e?

— Nem, nem verset. Egy húsvéti cikket.

Zoltán nem tudta elgondolni, miért derül ki egyszerre a szerkesztő mogorva arcza. És abból a félig leereszkedő, félig fitymáló hangból, a mivel (tudja már tapasztalásból) az ilyen fiatal kezdőket szokás fogadni, miért csap át olyan hirtelen a legnagyobb előzékenységbe.

Leültette, szivart rakott elébe. A szivar nagyon kezdetleges valami volt ugyan, de az ilyesmiben első sorban a jóakaratot kell méltányolni.

Kelemen Tamás pedig nagy buzgósággal kezdte olvasni a húsvéti cikket. A szolga minden perczen itt lehet, ha kézirat nélkül jó is vissza, akkor sem kell kétségbeesni: itt van ez a másik, majd csak gyúr belőle valami hasznavehető dolgot.

Zoltán remegve, nekipirulva nézte, hogy fut végig a szerkesztő az ő betűin. Szerette volna az arcát tanulmányozni, de azok az apró, pislogó szemek, csontos, nagy ábrázat olyan semmit-

mondók voltak, hogy felhagyott a találgatással. Inkább szent áhitattal nézte a füstös falat, rajta a poros táblát ezzel a banális fölirással: *Röviden tessék végezni! Az idő pénz!*

Hát itt készül az *Excelsior!* Jolánkával együtt mennyit gondoltak erre a lapra, mikor még ott-hon a talányokat fejtették meg (lóugrás szerint) s a másik héten boldogok voltak, mert a nevük ott pompázott, kinyomtatva, a megfejtők között. Lám, hinné-e Jolánka, hogy ő most itt ül, benn a szerkesztőségben, előtte az az ember, a kit mindig orákulumnak tartottak s titkos bámulattal olvasták el a kövér betűkből szedett nevét hétről-hétre.

Ha ő ennek a lapnak irhatna! A vidékükön ez van elterjedve legjobban. Ezt elolvassa Jolánka, el az öreg tiszteletes, elolvassák az ismerősök mind. Gúnyolódnának-e akkor is rajta?

A cikk pedig nem volt rosszabb a szokásos ünnepi szószaporításoknál. Egy kis bombaszt, mondva csinált hangulat, hajánál fogva alkalminak ödarántott elmélkedés társadalmi kérdésekről s végül (erről venni észre, hogy Zoltán írta) filipika az irodalmi viszonyok ellen.

Kelemen Tamás már az utolsó lapot olvasta; mikor a szolga berohant:

— Elutazott. Nincs kézirat.

— Jól van; mondja a szerkesztő nagy nyugalommal, a min megint a másik csodálkozott el. Hozzá volt szokva, hogy ilyenkor neki jut ki a gorombaságokból. Élhetetlenek, ostobának, ügyetlenek nevezi el a gazdája és avval fenyegetődzik, hogy elcsapja.

Ez a mai nyugalom nagyon érthetetlenek tetszett előtte. Ott állt az ajtónál; szinte várta, mikor tör ki a vihar.

Kelemen Tamás még egyszer oda szólt neki:

— Jól van. Elmehet.

Aztán Zoltánhoz fordult:

— Meglehetősen kis dolgot. Símitani ugyan kell még rajta, de azért közreadom. Nem mintha nem volna az ilyesimből bőven elég raktáron, hanem mert szeretem támogatni a fiatalokat. Ön még nem igen dolgozott lapokba, úgy-e?

— Nem, ez lesz az első; — mondja Zoltán boldogan.

— Annál jobb. Én vezetem be az irodalomba. Majd meglátjuk, mennyire viszi. Csak iparkodjék.

— És — és megmaradhat a végén az a kifakadás is a mai írók ellen?

— Bátran. Elméletben mindnyájan moralisták vagyunk. Általánosságokban tessék gorombás-

kodni, csak tényekre ne czélozzon és neveket ne emlitsen. Az eféle még nagyon ártatlan multság.

Aztán, mintha megbánta volna azt a kis vállveregető bizalmaskodást is, a mit eddig pazarolt a fiúra, sietve búcsúzott tőle.

— Most Isten önnel. Nagyon sok végezni valóm van; a szerkesztés ezer munkája... Az embernek minden lelki erejére szüksége van, hogy megbirkózhassék vele. Ha az idealizmusunk, meg a lelkesedésünk nincs mindig ébren, hát meg nem bírjuk. A viszontlátásra, csak dolgozzék szorgalmasan.

Zoltánnak csak úgy ragyogott az arca, mikor kijött a szerkesztőtől.

Az első cikke, a mi megjelenik! Hát mégis, mégis sikerült valahára. Most már könnyen megy a többi. Irni fog még holnap. Eh, hiszen ma este is van idő; megírja még ma a másodikat.

Mit is mondott a szerkesztő? Igen: idealizmus, lelkesedés... Ez hát olyan ember lesz, a kít ő keres. És ez a lap olyan, a mire neki van szüksége. *Excelsior!* Még a címe is milyen találó. Innen indul ki az ő neve diadalmas utjára; itt látnak napvilágot az ő eszméi.

Idealizmus és lelkesedés. Hiszen ezt a két jelzőt vallja ő régen. Ezeknek a nevében akár most

is megkezdheti a háborút. Azt a háborút, a mi nem hagyja nyugodni se nappal se éjjel; a mi nek a tervét elmondja mindenkinek, a ki csak eléje kerül: a mit olyan naiv rajongással fogadott Jolánka s olyan kétkedő mosolylyal hallgattott végig az öreg Gergely Miklós.

Meg is írta azon melegében az első támadó cikkelyt. A terve tűzbe hozta. Egész kéjjel gázolt le a sárba olyan neveket, a miknek régtől meg volt a ragyogása, akárhonnán szedték is; nekirontott a klikkeknek, szidta a lapokat, gúnyolta az irodalmi társaságokat, első sorban persze az akadémiát.

Nem jutott eszébe Don Quijote története. Ha gondolt volna is rá, bizonynyal össze nem hasonlítja magát a nemes lovaggal. Az egy torzalak; ő, ő hős, talán mártir.

Később vette észre, hogy mennyire dobálózik a személyes támadásokkal minden sorában; pedig a szerkesztő megmondta, hogy csak általánosságban lehet erkölcsprédikátor.

Igy hát az *Excelsior* nem nyithat teret neki. Se baj, majd fölhasználja később. Jó, hogy megírta a cikket. Itt hagyja a papirjai közt, fölül, hogy örökös figyelmeztető legyen. Az első alkalommal a mint lehet, nyomdába vele...



Másnap reggel ott volt már a zsebében az *Excelsior* egy példánya. Olyan büszkén járt vele az utcán, mintha aranyat érő kincset hordana a zsebében. Minden pillanatban megtapogatta: ha nem vesztette-e még el?

Megállt a boltok előtt, a hol az üveges ajtón kinn lógtak a friss lapok. Az *Excelsiort* kereste mindenütt. Egy helyütt éppen úgy volt kifüggesztve, hogy az ő cikkét elejétől végeig olvasni lehetett. Nem mozdult onnan egy félóráig. Maga elolvasta háromszor s leste, hányan futják végig a járó-kelők közül. Boszantotta, ha valaki megállt előtte, néhány soron átsiklott, aztán közönyösen tovább ment. S egyenesen barbárnak, műveletlennek tartott mindenkit, a ki egy pillantásra se érdemesítette az ő húsvéti remekét.

Az útjában találkozott az öreg Gergelyvel. Ahán, legalább akad egy ember, a ki értéke szerint beszél a munkájáról. Ragyogó arczczal sietett felé.

A vén poétának ma megint rossz kedve volt.

— Olvastam öcsém a munkáját. Szamárság, ostobaság, csupa frázis, nem mond benne egy szikra újat se. Nem így indulnak a reformátorok, a hogy maga kezdi.

Zoltán elkedvetlenedve hallgatta a kritikát. Aztán, jól esett, hogy elgondolhatta magában:

— Csakugyan kiállhatatlan medve az öreg. Neki úgy látszik, mindegy, akárkivel van dolga, egyformán leszidja valamennyit. Persze, így aztán nem csodálom, ha nem szívesen érintkeznek vele.

Még egy bírálatot hallott a cikkéről. Hanem az egészen más hangon szólt hozzá.

Jolánka írta.

A kik eddig nem úntak bele a történetembe, azoknak leirom az ő levelét. Lemásolom szóról-szóra; csak az ortográfiai hibákat hagyom ki belőle.



V.

## JOLÁNKA LEVELE

Kedves Zoltán!

Ne haragudjék, hogy ezt a babérkoszorút olyan kicsire szabtam. Nem lehetett nagyobbra, mert nem fért volna a levelembe.

Aztán apa is haragudott, hogy úgy megtépem a babérjait. (Abból a koszorúból való, a mit a dalárdától kapott három éve a hangversenyen. Tudja, a melyik ott függött a vendégszobában az ágy fölött.)

De apát már nem illeti a babér, mert elvesztette a hangját. Nem tud többet énekelni, csak dörmögni.

Koszorú nem való most másnak, mint a mi

Zoltánunknak, a ki megtette az első lépést a dicsőség felé.

Mert ne higye ám, hogy az ilyen tudatlan vidéki kis lány nem veszi mindjárt észre a nagy ujságot.

Megsúgta a szívem régen, hogy hamar megérjük ezt a dicsőséget.

Excelsior, Zoltán, excelsior!

Már szinte látom, hogyan lesz magából nagy, híres író. Még a kalendáriumok is tele lesznek az arczképével. A férfiak mind magáról beszélnek, az asszonyok szerelmesek lesznek a mi Zoltánunkba.

Fényes, kényes úri dámák kérnek arczképet meg hajfürtöt magától (hallja, megharagszom ám, ha ad nekik!) és fiatal lányok ábrándoznak az ő kedves írójukról.

Akárhová megyek, majd evvel fogadnak:

— Olvasta, mit irt megint a híres Szeghy Zoltán? Milyen nagy ember! Milyen kitünően tud írni!

És én azt felelem rá:

— Óh igen, de lapdázni még jobban tudott. Meg bokrétát kötni páfrányból, százsorszépéből, vadrezedából. Azok voltak csak szép bokréták!

Emlékszik még rá, Zoltán?



Istenem, milyen büszke leszek én magára úgy két-három év múlva. Vagy . . . lehetek még büszke magára? Nem fog elfeledkezni egészen erről az ostoba kis falusi libáról, a maga Jolánkájáról? Persze, ott fenn Pesten más társasága akad, jobb is, szebb is, okosabb is . . .

(Apa a vállamon keresztül belenézett a levelembe és összeszidott, a mért ilyeneket írok. Azt mondja, nem jó az ördögöt a falra festeni. Jól van. Az ördögöt ugyan most már nem fogom levakarni a falról, mert ki nem állhatom, ha törléssel van tele a levelem, hanem azért az utóbbi két sort ünnepélyesen visszavonom.)

Aztán mondja csak Zoltán, milyen az a szerkesztő, a ki nekünk olyan szép húsvéti ajándékot szerzett? Hosszú-e vagy alacsony? Szőke-e vagy barna? Pápaszemet hord-e vagy cvikkert? Nem racscsol? Mert az itteni új közjegyző, a ki egy hónap óta a mi kis vidéki lapunkat szerkeszti, csodálatos módon racscsol és erre nagyon büszke. Vagy ez nem tartozik föltétlenül a szerkesztéshez?

Mondjon el, írjon meg mindent, lássa, milyen kíváncsi vagyok.

Ha akarja, én meg beszámolok arról, hogy minálunk hogy fogadták a maga dicsőségét.

Kezdem magunkon. Hamar végezhetek. Édes

mama sirt örömében, apa meg egész este azt mondogatta:

— Derék gyerek, derék gyerek!

Tudja, hogy apa így szokott tenni; egy mondatot elhajtogat félnap is.

Én sirni akartam, aztán — nevetés lett belőle. Aztán, mikor örömben legjobban kaczagtam, egyszerre csak nedves lett a szemem. Régén ugráltam annyit, mint aznap este. Apa azt mondta, hogy újra a régi pajkos gyerek vagyok, a kit egy kis veréssel kellene ránczba szedni.

Akkor aztán kiszaladtam a konyhába. Fölolvastam Sárinak a maga czikkét. A haszontalan majdhogy el nem aludt mellette. Ezt sohasem bocsátom meg neki.

Hanem azért ő is dicsérte, hogy szép volt.

Mikor már mindenki látta, kivágtam az újságból, összehajtogattam és eltettem. Ne kérdezze, hogy hová. Azt akarom, hogy mindig a szivemen legyen.

A városban mindenki hamar megtudta, hogy maga czikket írt.

Az új szerkesztő mondta is mindjárt:

— Ah, érrhdekes! Csak ipárrhkodjék a fiú, mi majd párrhtját fogjuk!

Szerettem volna a szemébe mondani:

— Te csacsi, az én Zoltánom (úgy-e az enyim?) nem szorul a te pártolásodra soha.

A maga volt görög tanára nagyon megharagudott. Ki nem állhatja az ujságírókat. Azt mondta:

— Szerettem azt a gyereket. Most már semmi közöm hozzá; eladta a lelkét az ördögnek. Ha nincs egyéb dolga, csinált volna az ujjából motollát, aztán forgatta volna egyszer jobbra, egyszer meg balra: az is érdekesebb meg hasznosabb szórakozás, mint ujságokba írni.

A polgármester, a ki szintén nagyon jó véleménynyel van az ujságírókról, így szolt:

— Hát ez is elzúllott! Én nem értem, ennek a városnak a gyerekeiből sohase lesz semmi. A melyik Pestre kerül, annak már vége.

Hanem a lányok, azok mind büszkék a maga munkájára. Az udvarlók közt egy sincs, a ki írni tudna; irigylik magát tőlem.

Bizony még féltékeny leszek, olyan nagy a népszerűsége már most is köztük.

Még a büszke Pintér Emmi, képzelje, még a Pintér Emmi is azt mondta:

— Halljátok lányok, én egész máskép bántam volna evvel a Zoltánnal, ha tudom, hogy ilyen okos fiú.

Lám, már a második levélpapíron irok és még

mindig nem fogytam ki a dicséretekből. Még elbizza magát idő előtt.

Pedig azt nem szeretném. Olyan kedvesnek, egyszerűnek akarom látni, a milyen volt akkor, mikor elbúcsúzott tőlünk.

Úgy-e nem változott meg azóta, nem is fog soha?

Csak úgy érdemli meg az én leveleimet.

Ilyen hosszút azonban semmiképen nem érdemel; azért nem is kényeztetem tovább.

Apa öleli, mama csókolja, én . . . Én még egyszer gratulálok, Zoltán, a dicsőségéhez; különben pedig maradok az, a ki voltam magának.

Érti: az, a ki voltam!

Pá

*Jolánka*

*U. i.* Aztán irjon ám sokat, sokat. Különösen az *Excelsior*ról, meg a szerkesztőjéről. Igazán nem racscsol?

*J.*



## VI.

### MÉG NEM!

A fiúknak ma este különös jó kedvük volt. Ott táboroztak a Hédervári uram bormérésében, a hol ugyan nem volt mindig tiszta abrosz, se frakos pinczér, de legalább tiszta bort kaptak és egy barátságos kis szobát, a hol kedvükre mulatozhatnak.

A csaposlegény közéjük nem eresztett senkit, ismeretlent. Csupa összevaló ember, jó czimborák; bohémtermészetű valamennyi.

Éjjeli munka után (néha munka közben is) itt gyülekeztek. Szapulták a világot, nagyokat nevettek egy-egy vastagabb tréfán, csipkedték egymást, szemébe kaczagtak annak, a kit elfogott az érzékenység és meg talált neheztelni minden apró

boszantásért. Olykor-olykor, de csak ha nagy ok volt rá, komolyabb hangba is átcsapott a beszélgetés. Elmondták a terveiket, belekapaszkodtak valami felszinen úszó kérdésbe, azon aztán elvitatkoztak órákig. A politika is szóba jött és mindegyik erősen védelmezte azt az álláspontot, a mit a lapja képvisel. Hédervári, a magyaros arcú korcsmáros, a ki szivesen elpoharazgatott velük, mulatott is eleget azon, ha egy erősen függetlenségi érzelmű, kuruczgyerek kormánypárti laphoz jutott és eleinte nagy búsán, némán hallgatta végig a vitatkozást, aztán már hébe-korba megkoczkáztatott egy helyeslő észrevételt a kormány politikája mellett, később meg olyan tűzzel védelmezte, mintha egész életében az lett volna a kenyere.

— Hja, minden rosszat megszokik az ember, mondogatta a korcsmáros filozófus arcczal.

Ma este Bándy Géának az új könyvéről volt szó. Egy fiatal ember, a ki nagyon jól született (könyvárús és kiadó volt az apja s nagy tekintélyű kritikus a nagybátyja) s lírai verseket írt. Hamar talált lapot, a melyik befogadta a maga külön csillagai közé. Minden második-harmadik héten ott állt a lap élén a verse; a negyedévi előfizetési felhívásokból egyszer se maradt ki a

neve. Az első könyvét, a mit még gyerekfővel adott ki, nagy dicsérettel emlegették; a másodikat hónapokkal előbb hirdették s fejébe verték a közönségnek, hogy semmit sem ér a könyvtára, ha ezt a kötetet elmulasztja megszerezni.

Persze az ilyesmit előbb-utóbb is elhiszi legtöbb ember, különösen, ha azok a versek olyan tetszetősek és ügyesek, mint a Bándy Géza munkái. Sokkal lustábbak vagyunk, hogysen hosszasan kutatnók, hogy csakugyan francia könyv-e az, a mit a vinyetta annak hirdet. Csak ne legyen az ihatatlanságig rossz és mi szívesen elhiszszük, még büszkélkedünk is vele.

Éppen azért Bándy Gézának is sok bámulója akadt ebben a társaságban. Úgy beszéltek róla, mint valami ritka tehetségről, a kit irigyelni szabaddé, de föltétlenül dicsérni kell.

Egy-két vastagnyakú fiú erősen opponált.

— Felfújt buborék az egész ember. Dicséritek, mert nem meritek szidni. Pedig nincs benne semmi rendkívüli. Banális, szószaporító, hazug versek azok. A rímei jók, meg a jambusai folynak szépen. Azokkal veszteget meg.

Az ellenvéleményt persze lehurrogták s a többség egyik szószólója gyöngéd czélzásokat tett holmi fiatal verselőkre, a kik irigykednek Bándyra,

a sikerei miatt. A czélzást hárman is magukra vették; az volna csodálni való, hogy ha fiatal zsurnaliszták gyülekezetében nem akadna legalább három lírai poéta.

A legnagyobb zajban, lármában nyitotta rájuk az ajtót Szeghy Zoltán.

— Áh, a reformátor! Ez dönti majd el, kinek van igaza. Zoltán a mi orákulumunk.

— Mindjárt, mindjárt, csak addig várjatok, míg egy kicsit kifujom magamat. Sokat dolgoztam.

— A reformterveiden?

— Nem. Azok ki vannak dolgozva; éppen csak hogy elő kell állnom velük.

— Szép, szép. De hát halljuk előbb a véleményedet, nagy reformátor, egy dogmatikus kérdésben. Mit tartasz te a Bándy Géza verseiről?

— Semmit se érnek.

A kisebbség felujjongott örömeiben; a többiek körülfogták és vallatóra vették: mondja még legalább, mi rosszat talál rajtuk.

És Zoltán elmondta. Belekeverte az ő elméletét, meg a terveit is; az ilyen emberek ellen kellene föllépni, a kik a rokonságuk, meg a csengő rimeik révén irodalmi nevet vindikálnak maguknak.

Beszédközben egészen tűzbe jött. Kifakadt minden ellen, a mi az ő elfogult szemében vissza-



élésnek tetszett; végén már a hangját is egyre emelte s az asztalra nagyokat csapva, szinte kiáltva fejezte be:

— Egyszer már igazán meg kellene indítan az irtóháborút az ilyen népség ellen.

Megmosolyogták a hevességét, de azért félig-meddig mind igazat adott neki.

— Aztán meg is mernéd ezt irni?

— Meg, akárhol.

— A neved alatt?

— A nevem alatt is, ha úgy akarjátok.

— Az az ember provokál.

— Hát megverekszem vele.

Az egyik hallgató czimbora (óh, az ügyetlen) hirtelen közbeszól:

— Apropos, Zoltán, mig el nem felejttem. Beszéltem az öreg Gergelylyel. Tisztel, azt üzeni, hogy itt volna az ideje munkához kezdened.

— Micsoda munkához?

— Azt Zoltán jobban tudhatja. Én is kérdeztem az öregtől, de nem szólt semmit, csak ravaszul pislogott a szemével.

Szeghy Zoltánnak ez az üzenet még jobban a fejébe hajtotta a vért.

— Adjatok papírt, tollat. Megírom a bírálatot

Bándyról most mindjárt. A holnaputáni lapban benne lehet.

Körüállták, nógatták, ha egy kicsit meglustult a keze. A mint az első oldallal elkészült, elkapták előle. Kézről-kézre járt, mindegyik el akarta olvasni.

— Nagyon paprikásan irtad.

— Nem csoda. Ilyen hős reformátor, mint Zoltán, csak nem ir szalonba való hangon.

— Keztyűs ujjakkal nem lehet akkorát ütni, mint ökölre fogott pusztá kézzel.

— Bándy Géza ezért biztosan lekaszabolja szegény Zoltánt.

— Ne bántsd. Más reformátor is meghalt már a máglyán.

Mikor befejezte, diadalmas arczczal tekintett körül. A harczias kedv akkorra már megcsappant körülötte; néhányan biztatták, gratuláltak neki a munkájához, de a többi már csititgatta.

— Nem tanácsolom, hogy kiadd.

— Nem félek senkitől.

— Pedig sokat ártasz magadnak. Elnémítanak, levernek.

— Fölkelek újra.

— Ha tudsz.

— Én ne tudnék! Azért is, most mindjárt fölviszem a nyomdába.

De ezt már csak daczból mondta, meg azért, hogy rá ne fogják, hogy megszeppent.

Mikor búcsúzott, ketten is utána kiáltottak. Az egyik a kocsmáros, a ki féltette a vendégét minden bajtól:

— Aztán vigyázzon, hogy az a Bándy semmi kárt ne tehessen a tekintetes úrban.

A másik a hrvivő volt:

— El ne feledd, Zoltán, a Gergely izenetét. Én átadtam.

Mind a kettő olyan mondás, a min csakugyan elgondolkozhatott.

Hát Gergely még számon tartja az ő ígérését! S mert a nevét sok helyütt látja forogni, mert tudja róla, hogy van már tere a munkához, azt hiszi, itt az ideje a föllépésnek.

Igazán, meg kellene már tenni. S íme, itt van a legjobb alkalom: a Bándy Géza könyve. Dicsérik mindenfelé, duskálkodnak a magasztaló frázisokban: micsoda feltűnést lehetne kelteni most egy erős, határozott hangú ellenvéleménnyel. Elolvasná mindenki és talán igazat is adna neki mindenki.

De ha nem úgy lesz?

Hogy is mondta a Hédervári: vigyázzon, hogy az a Bándy semmi kárt ne tehessen benne.

Pedig, ha úgy akarja, még tönkre is teheti. Megtámadhatja a lapokban, ellene uszithatja azt a sok bámulóját, a kiket eddig összetoborzott. Megszólaltathatja a félelmes kritikust, nagybátyját is s ha úgy tetszik neki, az apja révén becsukathatja előtte minden kiadó ajtaját.

Keresett szofizmákat, a mivel megnyugtassa magát. Az hatalmas ember, ő még gyöngö. Nemcsak kész veszedelem, hanem csupa nevetség is, ha ő, a maga vézna karjaival birokra hívja azt a növendék-óriást. Egy szárnalmas don Quijote, a ki nekimegy a szélmalomnak. (Óh, milyen pompás hasonlatok jutnak ilyenkor az ember eszébe!)

Nem, bukni még nem akar, nevetségessé lenni még kevésbé. De az elvek, az ígérlet, a mit Gergelynek tett s a mit magában százszor is ismételt? . . .

Kőborlásai közben a Dunapartra jutott. A kezében ott morzsolta a kéziratot. Már egészen összegyűrődött; szedő szeme kell ahhoz, hogy el lehessen olvasni.

És Zoltán tünődött egyre. Maga elé képzelte a cinikus vén poétát és vitatkozni kezdett vele. A poétával azt mondatta, hogy ki kell adni a



cikket: így kívánja az igazság. S ő maga azt felelte rá, hogy nem lehet kiadni: azt tanácsolja a józan okosság.

S nagyon megörült, mikor észrevette, hogy a poéta argumentumai egyre gyengülnek, mindig fogynak; az ő érvelésébe pedig, legalább azt hitte, mindig több logikus, megczáfolhatatlan ok kerül. Még nem szabad támadni, még nem.

Lement a lépcsőkön; egy lépésnyire volt csak a csillogó, csobogó folyóviztől. A szókimondó öreget egészen elhallgattatta már magában; szertépte ezer darabra a kéziratát és bedobta a vízbe.

S mikor az a sok papírszelet ott úszott lefelé, még akkor is csitítgatta magát az utolsó argumentumával:

— Még nem szabad, még nem ...



## VII.

## KEZDŐDIK A REFORMÁCIÓ

Szeghy Zoltán újabban meg van elégedve magával. A sorsával nem, mert azt hiszi, hogy még mindig nagyon keveset ért el és úgy gondolja, hogy az ő erős tehetségének még nagyon kicsi az a tér, a mit kiszabtak eléje.

Hanem mégis, maga is belátja, kétségbeesni nincs oka. Bárhogy agyarkodnak is, utat kellett nyitni neki. Ma meghallgatják a szavát itt is, ott is; akad olyan is, a ki fél tőle és hizelkedve keresi a kedvét. Persze csak a kisebbek; de hiszen eljő még az az idő is, mikor a nagyobbak is meghajolnak előtte. Ha nem, hát megtörik a derekuk.

Oh, nem lehet ellenállni az eszmének, ha egy-

szer megindult a hódító útjára. És a reformátort hogy is lehetne feltartóztatni, mikor előre viszi minden jó törekvés és annyi büszke, hódító gondolat!

Lám, milyen jó, hogy ide szerződött ehhez a kis laphoz. *Haladjunk* a címe, szimbolikus ez is, mint az *Excelsior*. Itt vetette meg a lábát először; az első sikerei ehhez fűzik. Igen, sikerekről is beszélhet. Csak nem is olyan régen volt, hogy egy goromba cikkelyben megtámadta a leghatalmasabb kiadó-czéget. Szemére hányta, hogy nem fogja fel az igazi hivatását; kiád minden tücsköt-bogarat, csak olyan ember írta légyen, a ki jó ismerőse, uszályhordozója és hidegen elzárkózik minden jóra való munka elől, ha a szerzője ismeretlen, vagy a másik párthoz tartozik.

Érdekes volt ennek a támadásnak a története. Mikor az első cikket megírta, a kiadó oda küldte egy bizalmas emberét és megkérdezte tőle, hogy mit kíván a további hallgatás fejében.

Zoltán ma is büszke arra az önérzetes feleletre, a mit a kérdezőnek a szemébe vágott:

— Az én tollam nem eladó portéka; nem tudják annak az árát maguk megadni. Küzdök az igazságért, érdek nélkül, önzetlenül. Rámtörhet-

nek, eltiporhatnak, de az elveimből egy szemernyit sem engedek. Megértette?

Aztán azon melegében megírta a második cikket. Még haragosabb, még csipősebb volt, mint az első. S mert semmi válasz nem érkezett rá, belefogott a harmadikba, negyedikbe is. Elszánta magát rá, hogy rendszeres, könyörtelen vadászatot indít ellenük. Menjen a harc körömszakadtáig; vagy ő bukik el, vagy azok, de kompromisszumról szó sem lehet.

Már az ötödik támadó cikkelyen gondolkozott, mikor megint levelet kap a kiadótól. Pár rövid sor volt az egész, egy szóval sem emlékezve meg arról a veszekedésről, a mi köztük folyik. A cég vezetője udvarias levélben adta tudtára, hogy az idei piacra jó magyar könyveket szándékozik kibocsátani s mert Szeghy Zoltánt úgy ismeri, mint a mai gárda egyik legtalentusabb tagját, nagyon kéri, adjon ő is egy kötetre való novellát. Szerény előlegül íme, itt megyen egy százas bankjegy. Nagyobb hitelesség okáért rajta volt a levélen a cég pecsétje is, azzal az ismeretes jelígyével: *Majora canamus*.

Zoltán büszke és diadalmas arczzal olvasta el a levelet. Hollá, hiszen az övé a győzelem! Beadta a derekát ez a nyakas ember is. Azt követelte

tőle, hogy nyisson utat az ismeretlen tehetségeknek is: annál nagyobb a diadal, hogy éppen ő rajta kezd meg a javulást. Csakhogy megmutassa, mennyire igaz szándéka van jobb útra térni, meghódol a legnagyobb ellenség előtt.

Nem, ezt az embert kár volna tovább is bántani. Igazságtalanság, kegyetlenség volna. S miközben ezeket elgondolja, összemorzsolja a megkezdett cikket s félreveti. Pár sort ír csak helyette, néhány dicsérő szót, a miben elmondja, hogy immár végét veti a meddő ellenségeskedésnek s elégtétellel látja a biztató javulást.

Szeghy Zoltánnak különben nem volt oka panaszkodni a kiadó fősvénysége ellen. A munkáját jól megfizették, a könyvét nagyhangú reklámokban hirdették jó előre.

A vén poéta, Gergely Miklós, mikor híret vette a kibékülésnek, keserűen föl kacagott:

— Nagyon jól indul, igazán nagyon jól indul. Könyvet írt s mert a kiadó nem akar kötélnék állni, addig agyarkodik ellene, hogy végre is nem sajnálják a költséget, ily módon elhallgattatni. A hajdani reformátorok nem voltak ilyen ügyesek. Ez többet ér valamennyinél, mert élelmesebb.

Nincs tudomásom a felől, hogy Szeghy Zoltánnak fülébe jutott-e az öreg dörmögése. Külön-

ben, akár meghallotta, akár nem, nem sok ügyet vetett rá. Az útjaik régen elváltak. Zoltán már röstelni kezdte, hogy valamikor szóba állt ezzel az elzüllött emberrel s ha olykor szóba hozták előtte a régi barátságukat, igyekezett letagadni.

— No igen, el kezdtem vele egyszer diskurálni, mert azt hittem, hogy észre lehet téríteni az öreget. Hanem aztán abbahagytam. Harap és piszkolódik az az ember mindenfelé. Nem a megrontott irodalmat siratja, hanem azt, hogy az ő izetlen ostobaságai előtt nem hajtunk fejet és nem kiáltjuk ki a legnagyobb emberünknek. Pedig a legkisebbek közül való.

— De mégis, valamikor nagyon egyformán gondolkoztatok?

— Soha. Csak úgy látszott. Az én elkeseredésem csupa idealizmus, csupa jó törekvés volt. Az eszményeimet most rendre mind beváltom. Én következetes maradtam mindvégig a nemes törekvésben. Ő következetes a gorombaságaiban, az önző céljaiban, a miknek, remélem, soha se látja meg a diadalát. Ez a különbség kettőnk között.

Szerencsére az ilyen beszélgetések is egyre ritkultak. Zoltánnak újabban nem igen vetették szemére a multját. Jó tapintattal előre megéreztek

ennek az embernek az emelkedő futását és mindig többen csatlakoztak a kíséretébe.

A könyvének már ritka sikere volt.

Barátok itt is, barátok ott is; egy értelemmel mondták ki róla, hogy az új Magyarország leg-erősebb tehetségével van dolgunk. Ezt a hízelt jelzőt ugyan nem Zoltánnak osztották ki először, de hiszen az nem sokat változtat a dolgon. Elvégre megkapta ő is s eredménynek ez is elég.

Az érzelgős dolgaira kimondták, hogy az merő poézis; a durvaságait elkeresztelték mélyrelátó realizmusnak. Óh, lehetetlen meg nem dicsérni egy könyvet, ha úgy akarjuk.

A kedves közönség hamar elkapkodta Zoltán novelláit. Úgy vágyakozik szegény publikum egy kedvére való író után, hogy mindjárt bizakodni kezd, ha valakit nagy hangon felfedeznek előtte.

Jolánka is megvette az ő lovagja könyvét. Eleinte reménykedett, hogy megkapja Zoltántól magától. Bizonyosan azért nem írt oly régóta, mert a könyvét is el akarja küldeni. Hogy aztán jó soká nem érkezett se levél, se könyv, megvette ő maga.

Levelet is írt utána, rajongót, biztatót, mint a milyen a régi volt. Hanem ezt már csakugyan nem volna érdemes lenyomtatni. Zoltán se sokat

törődött vele; végigfutott egyszer az apró, finom betükön, aztán egykedvűen félretette. Minek törjük magunkat mi érte?

\*\*\*

A hogy az első siker meg volt, Zoltán már azon gondolkozott, hogy elérje hamarjában a másodikat is.

A kollégák magasztaló soraival nem érte be. Az se nagyon hízelt neki, ha hírét vette, hogy a vidéken itt is, ott is mennyire rajonganak a munkáiért.

Valami kézzelfoghatóbb, zajosabb, tetszetősebb elismerés kellett volna neki. Olyan, hogy dicsősége, ha csak muló időre is, elhomályosítson és elfeledtessen minden mást. Lehet az percnyi láz, elfutó mámor is; de láz és mámor legyen, a mikor az ő nevét kiáltja mindenki és neki tapsol minden ember.

Igen, tapsra vágyott. Megirigyelte az utcai szónokoktól, megirigyelte a czirkuszi bohócztól. Lám, ezek megkapják s ő neki nem jut ki belőle.

Ugyan hol érhetné el ő is ezt a zajos külső sikert. Persze, persze, sehol egyebütt, csak a szinpadon.

El is kezdett egy vígjátékot írni. Megfordítva



csinálta, mint a hogy rendesen szokás. Ahhoz az ötletéhez, hogy ő meghódítja a színpadot, keresett drámai tárgyat.

Fényes volt, új és megkapó az eszme; legalább Zoltán így beszélte azoknak, a kik minden tervének osztályosai voltak.

S mert az első ötlet mindig gyors munkára hajszolta, soká dolgozni, javitgatni azonban sohase volt türelme, két hét múlva a kész darab már ott feküdt a színi direktor asztalán.

Az kedvvel forgatta a munkát. Nem tartott ugyan sokat Szeghy Zoltán tehetségéről, talált is minden tetteben egy kis stréber ízt, de elvégre divatos ember, a közönségnek kedvére való s hátha éppen ez a munkája sikerült is?

Azzal az erős elhatározással vette a kezébe Zoltán darabját, hogy ha csak lehet, elő fogja adatni és azzal a kényszerű itélettel tette le, hogy bizony minden jóakarát hiába való: a nagy reformátor nem tud színdarabot írni.

Meg is írta neki azonnal udvarias, mentegetőző levélben; nem akart harczba szállni vele, hát igyekezett, hogy minél gyöngédebb és finomabb formában adja tudtul a visszautasítást.

Zoltán elképedt, mikor a levelet olvasta. Egy hideg zuhany az ő dicsőségtől mámoros fejére.

Azt hitte, nyitva áll az útja már mindenfelé; szinte képtelen gondolatnak tetszett előtte, hogy még mindig meg merik állítani győzelmes futásában.

Ah persze, más ember megél a színházból, előadják minden télen egy darabját, csak őt nem akarják beereszteni a választottak közé!

Hát még mindig uralkodnak a klikkek, még itt is úr a pajtáskodás?

Igen, szükségük van ezeknek is egy ostorra, a mivel kiverjük belőlük a kereskedő szellemet. Eddig soha se törődött a színház dolgaival, most egyszerre eszébe ötlött, hogy reformátorra vár az is. Reformátorra, a ki síkra szálljon a szűkkeblűen elüldözött, durván elnyomott igazi tehetségek érdekében, a ki visszaállítsa az irodalom és jó izlés ledöntött trónusát és elriaszsza a fölötte marakodó üzletembereket.

Leült és nagy mohón dolgozni kezdett.

— Mit irsz? — kérdezi a szerkesztője.

— Egy régi tervemet váltom be. Gyerekkorom óta bántott az a sok visszaélés, a mit valamennyi színházunknál egymásra halmoznak. Azóta még többet tapasztaltam; itt az ideje, hogy a mi keserűség felgyült bennem, azt kiöntsem valahára.

— De hogy jutott eszedbe éppen ma belekezdeni. Megbántottak talán? A darabod...?

— A darabomat (Zoltán elfelejtett elpirulni a füllentésért) még jókor visszavontam. S hogy megbántottak-e? Hát olyan embernek néztek engem, a ki egy bántalomért, csupa személyes boszúból mindjárt támadni, vagdalkozni kezd? Összetörném ezt a tollat, ha csak egyszer is privátérdek vezetné. Személyes torzsalkodásokba, pajtáskodó kottériákba nem keveredem soha. Én az eszmét szolgálom egyedül; az fölötte áll minden érdeknek, én is fölötte állok és bírálója vagyok a ti kicsinyes veszekedéseiteknek.

A szerkesztő, a ki nagy bámulója volt Zoltánnak, csodálkozó örömmel szolt oda a többiekhez:

— Nagyszerű ember, igazán páratlan!

Aztán csend lett. Suttogni is alig mertek s a kinek a másik szobában akadt dolga, lábujjhegyen, óvatosan ment végig a termen. Vigyáztak, hogy a papir ne csörögjön, az olló ne nyikorogjon. Az ablakon a szélrózsát egy tollszárral megakadályozták a forgásában: micsoda ostoba zajt csapna különben. Idegesen néztek össze, ha ott lenn az utcán valami terhes szekér hosszan, bántóan nyikorgott, vagy ha büszke uri fogat kényes lovai a kelleténél jobban csapkodták patájukkal a gránit-

kövezetet. Hallatlan, már megint láрма, megint zajongás.

Pedig csöndnek kellene lenni, nyugalmas, mély csöndnek, hogy a nagy reformátor háborítlanul, kedvére dolgozhassék.

Még a szomszéd szobában is, a miknek a nesztét pedig a nehéz ajtófüggöny felfogja, elnémult a vigság és a láрма és suttogva járt szájról-szájra az érdekes hír:

— A nagy reformátor dolgozik! Inkább visszavonta a darabját, lemondott a dicsőségről, csak-hogy szabadon kikelhessen mind a csúf visszaélések ellen. Csend, csend, a nagy reformátor dolgozik!

Egyik naivabb fiú nem állhatta meg, hogy meg ne nézze. Odalopózott csendben az ajtóhoz és óvatosan, nesztelenül lebbentette félre egy perczre a függönyt.

S a mint félénk áhitattal nézi azt a papirja felé hajló, bozontos fejet, úgy tetszik neki (vagy talán csak a szeme káprázik), mintha glória venné körül a homlokát. Igen, igen, az eszmének, az önzetlen küzdelemnek a glóriája az.

Óh, a nagy reformátor.



## VIII.

### SZÖVETKEZÉS

Másnap Zoltán azzal a jóleső öntudattal kelt fel, hogy megint egy nagy lépéssel előbbre jutott tövises reformátori útján. Kedvencz ötlete volt, hogy tövisesnek mondja az útját és minél többször panaszkodjék a sok ármánykodó ellenségre, a kik megkeserítik az életét. De — a saját szavait idézem — ez nem rettent vissza, sőt mindegyre ösztökél, hogy az igazság útján maradjak tovább is.

Indulna éppen a városba, hogy az utcán, a kávéházakban ellesse a hangulatot. Bizonyára sokan fognak gratulálni a cikkéhez; óh milyen szerény és mégis önérzetes ábrázattal szokta megköszönni az ilyen gratulációkat! És akad talán hírvivő arról is, hogy milyen képpel fogadták a színháznál a támadásait. Erre igazán kíváncsi.

Kalapját, botját veszi már, mikor bekopogtat hozzá egy csinos szobalány. (Egyszer szerepel csak a regényben, miért ne tennők meg csinosnak?)

Hamiskás mosolygással ad át egy levelet. Kelemen Tamásné írta, az *Excelsior* szerkesztőjének a felesége, egy sokat emlegetett és sokat magasztalt színházi csillag. Pár sort irt: ma estére theára és barátságos beszélgetésre hívja meg Szeghy Zoltánt.

— Jól van, ott leszek, — mondja tettetett közönynyel s aztán ott hagyja a csinos postást.

Pedig az arcza akármilyen hideg volt, diadalmas öröm futotta át az egész embert. Ez a híres szép asszony invitálja meg őt, a ki még csak be se mutatkozott neki. Megtehetette volna, de a férj-jel, Kelemen Tamással, az ő első pártfogójával azóta csúnyául összeveszett s most haragot tart az egész familiával. A tegnapi cikkben volt egy-két gorombaság ellene is; bizonyosan arra lesz ez a válasz.

Elmegy, hogyne menne el.

Kelemennét egyedül találta otthon. A fogadtatásnál ott szerepelt minden kellék, a mi ilyenkor már elengedhetetlen. Kicsiny, kedves szoba (nevezzük nagyobb hűség kedvéért budoárnak), a minek a homályával csak egy rózsaszínű lámpa viaskodik,

csipke-pongyola (igéző és izgató egyszerre) s egy mosolygós kedvű szép asszony, a ki előzékenyen siet a jövevény elébe. Hallott már többször és többet Zoltánról; tudta, milyen hangból kell kezdenie.

— Köszönöm, hogy eljött. Üdvözölni akartam a mai szép cikkéért.

— Óh, nagyságos asszonyom, éppen öntől nem érdemlem meg ezt az üdvözlést.

— Ellenkezőleg. A mit én tudok, érezek, de kimondanom nem lehet és nem is szabad, azt mondta ön el szépen, merészen. Nem fél, hogy kihivta vele annyi ember haragját?

— Avval le kellett számolnom. De mikor elvekről van szó, nem riadhatok vissza csak azért, mert féltém a bőrömet.

— Igaza van. Ez nagyon szép vonás önben. Ezért csak becsülni tudom.

Az asszony elismeréseül a kezét nyujtotta neki. Zoltán olyan hévvel csókolta meg, hogy mindjárt kiérett: ezt az embert az első udvarias szó lefegyverezte.

Hiszen akkor tüstént a dologra lehet térni.

— De lássa, egy-két szaván mégis fönnakadtam. Ön azt mondja, hogy a színházban nagyon sokat énekelnek. A vigjátékot elnyomja a vaude-

ville. Én azt hiszem, hogy nem untathatjuk a közönséget rossz vigjátékkal, mikor úgy szereti a jó vaudevilleket. Asszony-okoskodás, de talán közel járok az igazsághoz. No mondja, hogy úgy van.

Zoltán ráhagyta, hogy úgy van.

— S aztán, hogy magamról is beszéljek, nekem támad, a miért többet adnak a szavamra a színháznál, mint bárki máséra, a miért a közönség legjobban szeret, a miért én kapom a legtöbb szerepet. Ebben meglehetősen igazságtalan. Hiszen tehetek én róla, hogy mindez így van, Tiltsam meg a közönségnek, hogy ne tapsoljon? Tanácsot adjak, ha hozzám fordulnak s egyúttal hagyjam is meg, hogy ne merjék megfogadni a szavamat? Visszautasítsak szerepet, mikor kötelességem eljátszani s mikor szívesen is teszem, mert az a büszkeségem, az a kenyérem? Édes barátom, a maga támadása elég meggondolatlan volt. Beismeri, ugy-e?

Zoltán most már több meggyőződéssel mondta rá, mint az előbb:

— Beismerem. Csakhogy . . .

— Kérem, mindjárt végezek. Ma reggel azt beszélték, hogy egy visszautasított darab az oka az ön heveskedésének. Nem tudom, adott-e be darabot vagy sem, de meg vagyok róla győződve, hogy



ilyen okok nem vezethették a tollát. Bizom feltétlenül az őszinteségében és a tiszta szándékaiban; éppen azért szeretném megnyerni a mi ügyünknek.

— De hiszen az nyílt zászlóhagyás lenne!

— Hát zászlóhagyás az, ha a tévedéseit belátja és igaz ösvényre tereli a megtévelyedett tollát? Hallgasson meg. Nem azt akarjuk, hogy holnap meghazudtolja, a mit ma irt; hanem alkalmat szeretnénk adni, hogy bepillantson a mi műhelyünkbe, meglássa, mennyire tévedett, mikor minket vádolt; aztán minden jó ügyben álljon a pártunkra. Persze csak minden jó ügyben. S ön így is fog tenni. Az az igazságszeretet, a mit hangoztatott, megköveteli, hogy úgy tegyen. Ugy-e megköveteli.

Zoltán nem tudott mit felelni hamarjában. Ez a beszéd olyan logikusnak tetszett előtte s ez az asszony olyan szépnek. Óh, ha minden ellenfélnek ilyen meggyőző fegyverei volnának.

Kelemen Tamásné, a ki sejtette már a biztos diadalt, most egész bizalmasan fordult felé.

— Én megmondom, mit kell magának tenni. Haragszik a léha vaudevillekre. Irjon jobbat. Elő fogják adni, biztosítom. Önnek is használ ez, ámbár tudom, hogy a maga hasznával és dicsőségével nem sokat törődik. De mit annál többre becsül, az elvei diadalra jutnak. A mire kényte-

lenségből rászorultunk, ön ki fogja küszöbölni a rossz darabokat. Tud ennél jobb módot ajánlani?

— Nem, nem tudok. Megirom a darabot; akár névtelenül is, csak azért, hogy a jó ügynek szolgáljak.

— Nem, azt senki se kívánja öntől, hogy névtelenül írja meg. Az ellen persze, hogy engem támadott, nem szólhatok semmit. Magam nem tehetek róla (hiszen ön is beismerte előbb), de nem is kérhetem, hogy hagyjon fel a haragjával. Tegyen úgy, a hogy jobbnak látja. Én eltűrom a támadásait, mert tudom, hogy ha félreismer is, de igaz szándékkal harcol ellenem. S az ön elvei szentebbek, mint az én szegényes érveim. Ha koczkáztatja is vele a legnagyobb érdekeimet, egész pályámat, tudom, hogy az igazság érdekében teszi.

Olyan pompásan eltalálta a rezignált hangot, hogy Zoltán igazán haragudott magára, a miért erről a derék, nemes (és mindenekfölött szép) asszonyról annyi gorombaságot irt össze tegnap.

— Nem, nem, azt ne higye. Belátom a tévedésemet és nem lesz nálam hivebb követője senki. Látom, még mindig haragszik. Hogyan kérjem, hogy bocsásson meg. Egy napon, egy óra alatt annyi rosszat követtem el ön ellen, hogy tán soha

se lesz elég időm levelezekelni. Pedig akarom és megkeresem a módját.

A szép asszony már megint mosolygott:

— Hiszen tudja a módját. Én elfelejttem azt, a mit vétett ellenem, ha a barátságát kapom cserébe. Én is íme ajánlom a magamét; van kedve vissza-utasítani?

— Elfogadom, hódolattal, rajongással. Ha a barátja lehetnék!

— Az lehet... még több is annál.

Zoltán vére gyúlni kezdett, de Kelemenné hamarjában másra fordította a beszédet:

— Olyan leszek, mint a barátok szoktak lenni; bizalmas a tolakodásig; ellátom jótanácscsal úgy, hogy torkig lesz vele. Kezdek?

— A bizalmaskodást, vagy a jótanácsokat?

— Egyelőre csak tanácscsal szolgálhatok. Én régóta figyelemmel kísérem a maga dolgait. Azt vettem észre, hogy nem jó úton megyen. Csak passzióból gorombáskodik mindenkivel, vagy az a célja, hogy a törekvéseinek a sikerét is meg-lássa?

— Természetesen, azt akarom.

— Nos, akkor én önt nagyon rossz taktikusnak találom. Fejjel megy neki a falnak. Nyíltan, gorombán megtámad mindenkit. Valamennyi sorából

kilátszik a törekvés: azt akarom, hogy én legyek az úr és az én eszméim. Persze, hogy evvel egyenesen föl hívja az ellenségeit, hogy tartsanak össze és ne engedjék magát zöld ágra vergődni. Így, édes barátom, soha se éri el a céljait. Merő véletlenség volt, pusztá szerencse, hogy eddig is be nem verték a fejét. Nem így kell munkához fogni, édesem. Rejtse el a céljait; a hadi tervet nem szokás átküldeni a másik táborba szíves betekintés végett. Férközzék közéjük hallgatagon s mikor már kiismerte a gyöngéiket, mikor már tudja, milyen pontról, melyik pillanatban törheti össze őket, akkor támadjon. Így csak hiába fecserli az erejét.

Zoltán gondolkodóba esett, aztán megpróbált még egy ellenvetést tenni.

— De hiszen ez nem volna egyenes eljárás! Ilyen kerülő utakon!

— Eh, persze, hogy nem egyenes eljárás. Az lesz az egyenes, ha ostobán hadakozik mindenfelé, elárulja legtitkosabb törekvéseit is, hogy még jókor észrevegyék s idején elhallgattassák. Maga elbukik csúfosan, nevetségesen, a nagy reformátorból élczlapi alak lesz, az elvein pedig egy szemnyit se lendített. Még árt is vele az eszményének, mert azok a maga bukásából meglátják,

ha eddig nem tudták volna, hogy milyen hatalmasak s aztán örök időkre útját vágják minden jobb törekvésnek. Ártani akar az igazságnak vagy használni!

Zoltán páthoszszal válaszolt:

— Az egész életem az övé. Használni, csak használni.

— Akkor így kell tennie. Különben, ha úgy fél ettől az álarctól, hát le is vetheti olykor. Ne csak a nagyok ellen védelmezze meg az igazságot; az apró emberek is sokat árthatnak neki. Azok a kicsiségek, a kikre ma még ügyet se vet senki. De holnapra megerősödhetnek, holnapután övék minden hatalom, ha kellő időben el nem riasztja őket valaki. Lássá, ezeket a kis gonosztevőket szabad husággal üldözni. Még jobb is, ha így bánik velük; ezek nem érdemelnek kiméletet.

— Igaza van, igaza van, — mormogja Zoltán. — Köszönöm a tanácsait. Sokra megtanított; fölnyitotta a szememet. Most már tisztán látok, tudom, mit kell tennem. Irtóztam attól, hogy a másik táborba keveredjem. De a nagy cél kedvéért ettől se riadok vissza. Sok megalázkodást szenvedtem már az elveimért; ezen is végig kell mennem, csak-hogy a diadalukat meglássam. Köszönöm, igazán köszönöm, hogy figyelmeztetett rá.

— Ugy-e, belátja mégis, — mosolygott Kelemenné. — Régen el akartam ezt önnek mondani, de persze a büszkesége visszatartotta attól, hogy hozzám jöjjön. Elhatároztam, megteszem én az első lépést. Csak az alkalomra vártam; azt pedig megadta a mai czikkével.

— Ennek a czikknek köszönök mindent, — mormogja Zoltán hálasan. — Az ön barátságát, a jóakarátát, ezeket a kedves tanácsokat, a miket rendre megfogadok majd. Tanácsban nagyon sokat adott; lesz ennyi részem a bizalmasságában is, ugy-e?

— Avval még várjunk egy keveset. Hiszen alig ismerem önt. Egy órája, vagy tán még annyi sem. De majd csak megismerkedünk jobban is. Látogasson meg többször; mindig szívesen fogadom. A férjemet is itthon találja úgy két és három óra közt. Akkor ebédelünk.

A bucsuzó után mind a két fél meg volt elégedve a mai nap sikerével.

Kelemenné egy haragos ellenségéből csinált engedelmes, alázatos hívót. Tetszett neki, hogy ilyen könnyen lefegyverezte Zoltánt s hogy gyöngeségeiben úgy meg tudta fogni. Aztán örült is, a miért ilyen hű emberre akadt. Ki tudja, mire nem viheti még ez a fiú? s az ő nagysága se olyan túlságos

szilárd, hogy el ne kelne neki ilyen támaszték. Ha ő emeli Zoltánt; lehet, hogy egyszer még rá-szorul annak a támogatására.

Szeghy Zoltán pedig, a kinek gondolataiban egész új világot gyujtott ez az asszony, még az utczán is érezte a bucsuzó kézszorítás melegét. S egy perczre elveit is elfeledtette az a gondolat, hogy mily édes, mi jó volna birni ezt az asszonyt. A férje ekkor és ekkor van otthon? Hiszen abból ki lehet olvasni azt is, mikor nincs otthon!



## IX.

## A PÁRBAJ

És úgy történt, a hogy Kelemenné akarta. Meg akart menteni, átalakítani egy embert a maga számára; ki meri mondani, hogy nem sikerült?

Szeghy Zoltán alább hagyott a hevességgel és egész öntudatlanul úgy tett, mint a hogy Kelemen Tamás tanácsolta neki valamikor.

— Általánosságokban mindnyájan moralisták vagyunk. Pattoghat, lármázhat, de embereket ne bántson.

Kelemen Tamás akkor még azt is hozzá tette, hogy ez nagyon ártatlan multság. Ártatlan, sőt hasznos is, tehette volna hozzá Zoltán. Mert hamar megérezte, hogy az új áramlat mennyire emeli őt magát is. Nemcsak külső sikerekben, de



abban, hogy mindjárt jobban simulnak hozzá, egész más szemmel nézik, mint azelőtt.

Mikor még heveskedett, lépcsőről-lépésre tudott csak nagy nehezen teret foglalni s mikor megvetette a lábát, akkor is egyre hadakoznia kellett, hogy el ne lökjék. Érezte, hogy a könyvét csak azért dicsérik, mert még nem akarnak összeveszni vele, vagy a másik fél már nem mer kellemetlenségeket mondani a szemébe. Most az a lappangó feszültség mintha elsimult volna. Óh, okos asszony, derék asszony ez a Kelemenné.

A hogy megígérte, irt is egy darabot, az asszony kedve szerint valót. Olyan szerepet, a melyet ő akart s mellé egy elmosódó, szintelen s mégis antipathikus alakot Kelemenné riválisa számára. Hogy az az est a kettőjük diadala legyen s egyben el is homályosítsanak vele egy harmadikat.

Nem sikerült egészen a tervük, mert az a harmadik visszadobta a szerepet s mikor az igazgató (Kelemenné biztatására) újra meghagyta neki, hogy tanulja be, akkor a szerződését akarta összetépni. Végre is engedniök kellett s egy segédszínésznek adták oda a szerepet. Az nem törődött az antipathiával, még örült is, hogy egyszer nagyobb dolgot is kap, nem mindig azokat a tiz szavas szobalányokat.

A munka elég sikerült volt, Kelemen Tamásné meg éppen diadalra vitte. Zoltán elérte azt, a mire előbb vágyott s immár nem volt oka irigykedni se a néptribunokra, se a czirkuszi bohócra.

Szinte elmámorosodott a tapstól és kábultan tétovázva ment újra meg újra a lámpák elé, hogy megköszönje a tapsot.

Kelemenné ki is nevette:

— Ha én nem tartanám, még eldőlné a nagy izgatottságtól. Lássa, én hozzá vagyok már szokva.

S hogy megmutassa, mennyire megszokta, nevetve ment ki megint s kaczerán bókolt az ő zsarnoka, a közönség előtt.

Ez a siker még jobban összefűzte őket. Zoltán mindennapos lett már Kelemennénél s nagyon jól megjegyezhetette az első utasítást, mert a férfit még egyszer sem találta otthon.

Kelemen Tamás tudta, hogy a feleségének mi a legújabb hóbortja, de eleinte nem sok ügyet vetett rá. Azt hitte, olyan kedvtelése az asszonynak ez is, mint a többi. Kaczerkodik, bizalmaskodik, fogadja egyszer-kétszer magánál és gyönyörködik benne, ha az a férfi meghódolt: de pusztá hódolatnál nem engedi messzebb. Úgy ismerte a feleségét, hogy kaczer asszony; azoknál pedig

nincs sok szerencsége az ilyen könnyen lobbanó, könnyen hódoló uraknak.

Feleségével rég ideje feszült viszonyban volt, vagy inkább az ő vele; nem igen szokta és nem nagyon merte kérdezni, merre viszi az útja, hogyan fordul a kedve. Megszokta már különcségeit, belenyugodott szeszélyeibe és szó nélkül elnézte, hogy Zoltánnal most egyszerre olyan nagy barátságba keveredett az asszony.

Am ha Kelemen Tamás végetlen férji türelme meg is nyugodott, annál többet beszéltek az érdekes viszonyról mások.

Lassan indult meg a beszéd, a hogy már szokás; az első jelekből, elejtett első pár szóból csak sejteni, következtetni lehet, de biztosat mondani még nem.

Eljött annak is az ideje. Zoltán olyan mohósággal kapott az asszony hajlandóságán és annyi hévvel, olyan kitartással követte a nyomdokát mindenütt, hogy azt lehetetlen volt észre nem venni. S Kelemen Tamásnak tetszett, hízelt a gondolat, hogy íme, ezt az embert mindenki az ő szolgálatában látja. Hányan irigylik tőle! Hát hadd irigyeljék! Azért is megnyitotta ajtaját előtte mindenkor. S a hol csak fel lehetett tűnni az ud-

varlójával: az utcán, színházban, bálokon és hangversenyen magával hordozta egyaránt.

Tüntette mutogatta a kedvesét, bizott benne, hogy neki megbocsátják ezt a kedvtelését is.

S a közönség, a mely morális felháborodásával annyiszor s oly nagy zajjal előáll, ezúttal csakugyan elfeledkezett megbotránkozni. A szép színésznőnek, mindnyájuk kedvencének elnézték, hogy ilyen nyíltan üzen minden külső formának; hajlandók voltak megbocsátani az érdekes és népszerű fiatal írónak is.

Egyet szidtak csupán: a pipogya férjet. Ezt aztán ritka állhatatossággal és kifogyhatatlan türelemmel szidták.

Kelemen Tamás jó sokára vette csak észre, hogy ellene fordult a hangulat. Kezdetben csak tréfa közt, alig sejthető célzással emlegették előtte, hogy milyen furcsa szerepet játszik. S hogy ő durva közönyösséggel, nemtörődömséggel felelt minden csipkelődésre, lassacskán abba hagyták ezt is.

Hanem annál különösebb arccal néztek rá, ha a társaságba tévedt. Íme egy ember, a kinek a becsületét mindennap arculütik s a ki, úgy lát-szik, mosolyogva tartja oda mindennap az arcát

az ütlegek elé. Tulajdonképpen lehet-e helye ennek az embernek a társaságban?

Nem, nem lehet. És kezdték értésére adni, hogy nem lehet. Hiszen annak nagyon egyszerű módja van. Nem vesszük észre véletlenül, ha köszön s mi elfeledjük megbillenteni a kalapunkat. Nagyon el vagyunk mélyedve, mert még azt sem látjuk meg, mikor felénk nyújtja a kezét. Egyszerre nagyot hallók leszünk és csak a harmadik kérdésre halljuk meg, hogy mit akart. Kártyázni vele le nem ülhetünk, mert (óh Istenem, mennyi dolga akad az embernek néha!) egyszer itt van találkánk, másszor haza kell sietnünk a rengeteg végezni valónk miatt, harmadszor meg, ha más kibívó nincsen, a szolga által hivatjuk ki magunkat.

Ezt már csakugyan észrevette Kelemen Tamás is s a kiknek a turbékolását eddig olyan irigylendő közönynyel nézte, most éktelen haragra gyúladt a felesége és Szeghy Zoltán ellen. Látta, hogy nincs más menekvés, mint a mitől legjobban irtózik: a párbaj.

Meg kell verekednie ezzel a félig-meddig gyerekemberrel, a kit valamikor ő kegyelt, ő protezsált s barátságos leereszkedéssel veregette vállát.

Különben azóta a fiú ázsiója fölszállt, az övé meg egyre süllyedt. Az *Excelsior* az utóbbi idők-

ben, különösen a tavalyi kormányválság óta nagyot vesztett a kelendőségéből; a kiadó embert keresett, a kinek eladhassa, Kelemen Tamás előtt pedig kereken kijelentette, hogy ha a hanyatlás tovább is így tart, megköszöni a szerkesztő úr működését, de többet nem reflektál rá.

Az *Excelsior* válságán nem igen segít, de sok egyéb esorbát kiköszörülhet az a párbaj. Az ő régi nevét tán visszahozza s ha valamikor, most igazán szüksége lehet a régi névre. Egy függő, válságba sodort exisztencia sorsát fordíthatja jobbra vele. Akármint idegenkedett attól az ostobaságtól, hogy két ember kiálljon pisztolylyal egymás ellen, tudta nagyon jól, hogy a párbajnak manapság szappanszerepe van. S Kelemen Tamás szükségét érezte egy kis mosakodásnak.

Óh, hisz nem kell hozzá egyéb, csak egyszer ott találja Zoltánt a feleségénél. Azt pedig megérheti akár még ma is.

Bemegyén és hideg méltósággal, a hogy tervezte, áll Szeghy Zoltán elé:

— Uram, ezért még leszámolunk.

Ám Kelemen Tamás arcához minden egyéb illik, csak a hideg méltóság nem.

A felesége nem állhatta meg, hogy a szemébe ne nevéssen.

— Tamás, ilyen ünnepélyesnek még sohase láttalak. Halljuk még egyszer, olyan szépen mondtad!

Ez a csúfolódó hang kizökkentette Kelemen Tamást a hideg méltóságból. Durván akart visszavágni, de Zoltán, a ki egyszerre nagy kedvet érzett, hogy igazában leszámoljon ezzel az emberrel, megelőzte:

— Tudom, hogy önnek elégtétellel tartozom s azt meg is fogom adni. Úgyis régóta várom már, hogy mikor von felelősségre. Mondja meg a barátainak, hogy egész nap otthon vagyok.

El akart menni, de az asszony utána szökött:

— Maguk nem fognak megverekedni! Én nem engedem!

— Hagyja csak, az a mi dolgunk lesz.

S hogy még egyszer mutassa, milyen szívesen fogadja ezt a fordulatot, újra odaszólt Kelemen Tamásnak:

— Egész nap otthon vagyok.

Mig az előszobában szedelőzködött, hallhatta, hogy ott benn nagy vita indult meg. Hallotta azt is, hogy Kelemen Tamás hangja a csöndesebb s az asszony perlekedik hangosabban.

— Rettenetes ember! — mormogta magában Zoltán. — S mindjárt hozzátette:

— Rettenetes asszony!

S ez a két formula nagyon megtetszhetett neki, mert ezt susogta még az utcán is:

— Rettenetes ember, rettenetes asszony!





X.

### KOMPROMISSZUM

Zoltán úgy tett, a hogy megígérte. Otthon volt egész nap s várta a Kelemen Tamás embereit.

Hogy az időt töltse, olvasni kezdett. Mindent, a mi a keze ügyébe akadt. A naplóját (a mit, dicséretére legyen mondva, még jókor abbahagyott), Jolánka leveleit, a mik közül egy csomó elszáradt virág esett ki. Nem hajolt le értük, hogy fölvegye; még boszankodott az ostabaságán, hogy eddig is megőrizte őket.

Óh, azokat a leveleket egész más hangulat irhatta, mint a hogy Zoltán fogadta őket. Mind-egyik egy emlékeztető jel, hogy még vár rá egy gyerekfővel botorul elvállalt kötelesség, hogy Jolánka még bizva-bizik az ő frigyükben ott az erdőszéli kis templom oltára előtt.

Szeghy Zoltán régóta sínyli már ezt a gyerekfogadást. Ah, egészen mások most az útjaik; a hogy egyszer szétváltak, nem futnak össze többet sohasem. Sajnálja azt a szegény hű lányt (hiszen Zoltánnak olyan jó, olyan lágy szive van), hanem nem kötheti magát le hozzá csupa sajnálatból.

Leveleinek a ritkulásából, hangjának a hidegüléséből olvassa ki, hogy a viszony köztük nem a régi már. Olvassa ki és tanuljon lemondani. Óh, hiszen annyi szép álmról le kell mondania az embernek!

Tovább lapozgat az írásai közt. Egy csomó régi cikkére akad, a miket megszámozva, gondosan elrakott mindig. A nagy reformátor első szárnypróbálgatásai. Előörsök abban a nagy küzdelemben, a mit ő az elveiért vív. Büszke szeretettel nézi őket, az első katonákat. Derekasan harczoltatok, fiaim. Lássátok, meg volt a haszna a munkátoknak; mégis csak elértem valamicskét.

Kezébe akad egy elsárgult, régi papir. Gondosan leírt, szépen tisztázott cikk a magyar írókról. Hamarjában nem jutott eszébe, mi ez. Később emlékezett rá nagy nehezen, hogy arról az emlékezetes husvétről való, a mikor az ő első cikke jelent meg az *Excelsiorban*. A szerkesztőtől (a kinek most a segédeit várja) hazatérve, gyerek

tűzzel fogott a munkához. Igen, igen, most már emlékszik: maga is túlságos erősnek találta akkor ezt a cikket s félretette, hogy a legelső alkalommal, a mikor tere nyílik, kinyomatja. Azóta bizony nyílt volna tere elégszer, de soha eszébe nem jutott a cikkéhez nyúlni.

Lássuk csak, megállná-e a helyét most? Olvasni kezdi nagy figyelemmel, aztán boszankodva veti félre: hiszen ez egy csunya, durva támadás minden valamire való név ellen. A kiket akkor leszidott, azok most egytől-egyig jó barátai: ugyan hogy is lehetne használni ezt a számárságot? Tűzbe dobta, hogy a kezébe ne akadjon többször. Különben is, ha valaki itt megtalálja, még kompromittálhatná is vele.

Aztán hamar meguntta ezt a bibelődést is. Visszadobott minden régi irást egy öblös fiókba. Hadd nyugodjanak ott; ki tudja, mikor jó megint kedve előszedni őket.

Boszusan nézett az órára: ejnye, a Kelemen Tamás emberei ugyancsak váratnak magukra!

Az ablakhoz állt, lebámult az utcára. Unaloműzőnek az is elég jó, ha nézi a terhes kocsikat, a mint nagy kínnal vergődnek a sárban, a gyorsan robogó úri kocsikat, a mik minden lépten-nyomon telefröcscentenek egy csomó fekete kabátot. Lám,

hogy csóválja ez a fejét s milyen gonddal törülgeti a barna foltokat; amaz meg milyen éktelen dühbe jött! Az öklével fenyegetőzik s hogy a szája mozgásából lehet itélni, ugyancsak erősen káromkodhatik.

Kopogás verte fel a szemlélődéséből.  
Valahára!

Zoltán az ajtó felé sietett: ugyan kiket küldhetett ide Kelemen Tamás a maga képviselőjének.

S a hogy kinyírtja az ajtót, meglátja Kelemen Tamást a feleségével.

Csodálkozásában elfeledte őket köszönteni; szerencsére azok nem voltak haragos kedvükben.

Az asszony kezdte a beszédet s a fellépéséből az tetszett ki, hogy ő is akarja folytatni; a mai különös találkozás tisztán az ő munkája.

— Megbocsásson, hogy helyet foglalok s hogy a férjem is leül. Igen fontos beszélni valónk van önnel.

Zoltán kérdőleg nézett föl rá; az asszony határozott, erős hangon folytatta:

— Először is férjem bocsánatát kéri a tegnapi heveskedéseért. Belátta, hogy nem volt oka oly kihívólag fellépni s nagyon szeretné, ha a tegnapi incidens nem zavarná meg barátságát családunk iránt.

Zoltán kezdte látni, miről van szó. A tegnapi perpatvarban az asszony kegyetlen győzelmet arathatott s most a békefeltételeket diktálja. S ez ez ember még elfogad ilyen megalázó békekötést. Nem állhatta meg, hogy egy kis gúnynyal meg ne kérdezze:

— És ön is szeretné, nagyságos asszonyom?

Kelemenné nem felelt. Mint valami közjegyző, a ki a most kötött szerződést olvassa fel monoton hangon, egyhangú mormolással a feleknek s nagy buzgalmában semmi közbeszólást, semmi észrevételt nem hall meg, úgy sorolta el most az asszony az ő feltételeit:

— Magától értetődik, hogy férjem eláll a kihívástól s nagyon kéri önt is, ne gondoljon többet erre a dologra. Ezenkívül...

— Még mindig következik valami?

— Ezenkívül alkalmat akarunk adni önnek, hogy nagy tehetségeit minél jobban érvényesíthesse.

— Milyen nagylelkűség! — gúnyolódott Zoltán.

— Azért férjem, a kiadóval megbeszélve a dolgot, hajlandó önnek átadni az *Excelsior* szerkesztését.

— Tudom, — mondja Zoltán szárazon. — Ha át nem adná hamarjában valakinek, szégyenszemre elküldik a laptól.

— Nos, ha tudja, beszéljünk egész nyíltan. Nekem szükségem van önre; ha nem is volna szükségem, meg akarnám tartani. S a férjemnek szüksége van rám; lejárt volna már magát mindenütt, ha én nem tartom. Mi szükségük van maguknak arra, hogy összeverekedjenek. Nem bántották egymást eddig, ugyan mért lennének ellenségek most. A férjemet tegnap meggyőztem arról, hogy a féltékenysége egészen hiábavaló és alaptalan volt. Ugy-e, meggyőződtem róla, Tamás?

— Meg, — mondja komoran a férfi. — Ez volt az első szó, a mit ma itt, Szeghy Zoltán szobájában kiejtett. Rövid szó volt, hanem ebből is lehetett, micsoda küzdelem, micsoda elkeseredés lakik most ebben az emberben. Kimondja, hogy: meggyőződtem; pedig tudja az ellenkezőt. Szeretne kitörni, de nem szólhat, mert lekötve tartja egy rettenetes hatalom, a pénz. Óh, pár év előtt, mikor még a háza is meg volt, az állása szilárdabb volt, de más hangon beszélt volna. Ma, a szívében keserűséggel és gyűlölettel, mégis meghúnyászkodva bólogat ezek előtt, a kiktől az életét, boldogulását várja. Az asszony válopörrel fenyegette, ha verekedni akar; pedig a válopör annyit jelentett volna, hogy elvesziti a lakását, elvesziti a segítséget, a mit feleségétől kapott. Az

*Excelsior*nál felmondtak neki. Akárki jó a helyébe, munkát nála nem kaphat; legföljebb ennél az embernél, a ki tán megkönyörül rajta, persze csak azért, mert elnézi az udvarlását. Gondolt arra is, hogy itthagya ezt a megalázó állapotot, szakít a feleségével s megy valahova újra kezdeni az életet. Igen, de az élet (tapasztalásból tudja) nyomorúsággal kezdődik s ő sokkal gyávább, sokkal elpuhultabb már, hogy sem még egyszer nyomorogni akarná. Itt marad hát, elfogadja a kegyelemkenyeret s nőttön-növeszti a gyűlöletét Szeghy Zoltán iránt.

Kelemen Tamásné, mikor bevégezte a mondani valóját, diadalmasan nézett körül. Soha úgy meg nem volt elégedve diplomata ügyességével, mint ma.

— Nos, elfogadja, Zoltán?

— Elfogadom, mert ön így akarja. S mert, a minek legjobban örülök, az eszméim is tért hódítanak evvel az alkuval. Az *Excelsior*, akárhogy hanyatlott is, ma még hatalmas lap. Rajta leszek, hogy még hatalmasabb legyen s a hasábjain diadalra jusson mind, a mit én tervezek. Köszönöm a békeajánlatot, én aláírom mindegyik pontját.

— Akkor nem is zavarjuk tovább. Gyere Tamás, induljunk. Ma estére vendégünk lesz, ugy-e? Ta-

más szeretne önnel koczcintani a sikerült szerződés örömeire.

— Óh, akkor mindenesetre ott leszek.

Kikísérte a folyosóra is a ritka vendégeket. Óh, megérdemlik, sok jó ujságot hoztak.

Mikor elbucsztak, Kelemen Tamás (talán röstelte, hogy olyan keveset beszélt), görcsösen, erőszakosan fogta meg Zoltán kezét. Az asszony valamivel előre ment; meg mertte mondani, a mi úgy nyomta a szivét:

— Találkozunk még. Biztosan találkozunk!

S Zoltán a győző kegyetlenségével válaszolta neki nagy nevetve:

— Remélem is! A viszontlátásra!





## XI.

## EGY EPIZÓD

Ebben a pár sorban Szeghy Zoltán sorsa nem vesz semmi különösebb fordulatot, hanem azért úgy érzem, el kell mondanom. Egyszerű epizód lesz az egész, halála Gergely Miklósnak.

Ez a vén ember ujabban még jobban behuzódott csökönnyös apathiájába. Némelyek Szeghy Zoltán föllépésével hozzák összefüggésbe Gergely elkeseredését. Nem lehetetlen. Az bizonyos, hogy az öreg kezdettől fogva nagy érdeklődéssel kísérte Zoltán útját. Eleinte rokonszenvvel; később egyre növekvő boszusággal, aztán már vad haraggal és gyűlölettel. Hogy ő hinni tudott ennek az embernek csak egy perczig is. Nem, nem egy perczig; hiszen mennyi ideig bizott, reménykedett: hátha

Zoltánból kedvére való ember lesz. És mennyire csalódott benne!

Attól kezdve, hogy Szeghy Zoltán a nagy nevek közt szerepelt, Gergely még kevesebbet érintkezett az író néppel, mint addig. Volt egy-két hive mindig: úgy mint Zoltán, azok is rajongó, gyerekfővel álltak mellé. Megérte azt is nem egynél, hogy mint Zoltán, később elpártolt tőle; azoknak, ha olykor találkozott velük, keserű nevetéssel ajánlta figyelmébe Szeghy Zoltán sorsát.

— Csak őt utánozzátok fiaim; ez a legjobb út a haladásra. BeszéljeteK nagy hangon, aztán egyszerre húzódjateK meg alázasosan. SzidjateK a romlott erkölcsöket s rontsátok el ti még jobban. Legyetek nagy reformátorok, mint ő s álljateK be egyúttal a legnagyobb opportunistának, mint ő. Fényes példa és nem is lesz nehéz követni. Csak egy kis bőr kell hozzá, semmi egyéb.

A hivei közt még eldörmögött az öreg, de mást mindenkit került. Akadt néhány jó fiú, a kik hirt hoztak a már feledésnek indult nagyságról; de olyan ember egy se találkozott, a ki ki merte volna kiáltani: Ime ilyen nagy kincset dugtak el ebben az emberben. BüszkeségeK lehetne és a nevét is alig ismeritek. Szeghy Zoltánok uralkod-

nak fölöttetek és Gergely Miklóst az alatt egészen elfelejtitek.

Gergely azonnal vigasztalgatta magát.

— No majd a halálom után. Megvan a magyar poétának annyi vigasztalása, hogy életre keltik a dalaiban, ha már a teste a föld alá került.

Nem jósolt rosszul. A törődött vén embert leverte a legelső meghülés; kinlódott néhány napig, aztán meghalt.

A ki jó embere volt, az sirva panaszkolta a gyászt másoknak. Fölébredt a jó szív a többiekben is. Valamikor majdnem mind ismerte az öregét; ha elhagyták is később, illő, hogy most visszatérjenek hozzá s legalább a ravatalánál adjanak neki elégtételt.

Könnyen neki tüzelték magukat annak az ötletnek, hogy Gergely érdemeit és tehetségét meg kellene jutalmazni halála után.

Egyik gondolat a másik után jött. Itt a siremlékére kezdtek gyűjteni, amott azt tervezték, hogy össze kell gyűjteni s kiadni az elhunyt poéta minden munkáját, az lesz a legjobb emlék, a mi megőrzi a nevét. Egy helyütt akadt olyan naiv lelkes ember is, a ki mindjárt szobrot akart emelni Gergelynek s nagy fontoskodva már kereste is a helyet, a hol az az emlékszóbor majd megállhat.

Hanem abban mind megegyeztek, hogy szóval és írásban dicsérték az érdemeit. A verseivel foglalkozni kezdtek s egymás után fedezték fel köztük a magasztalni való csodaszép dolgokat. A különöségeit egyszerre egész más szemmel nézték; azelőtt ostoba hóbortnak, csökönyös dacznak találták, most egy elkeseredett, igazságtalanul üldözött lélek megindító hánykódásainak.

Gergely Miklós, ha halála után egy nappal kikél koporsójából (megtehetette volna, mert még nem volt bezárva a koporsófedél), bizonyára elálmélkodik azon, hogy egy nap alatt is mennyire felszállhatott az ő dicsősége.

Nagyszerű temetést rendeztek neki. A mennyi pompát hamarjában össze lehetett halmozni, azt mind összehordták ravatala mellett. Beszédeket tartottak, hármat is; mindegyik áradozott a dicséretől és mindegyik tele volt keserű panaszszal. Óh, mért is ilyen közönyös, érzéketlen a mai kor, hogy veszni hagyja legnagyobb emberét s csak halála után riad fel, hogy milyen nagy kincset pazarolt el.

Szeghy Zoltán csak hallgatta egy ideig, hogyan rajonganak, lelkesednek most egyszerre az eddig megvetett, lenézett emberért. Azt gondolta, hogy a hirtelen fellobbant tűznek úgy se lesz hosszú

élete; bátran hagyhatta kedvére égni, majd elalszik magától.

De tovább tartott a lelkesedés, mint hitte. Elmult egy hét s még mindig Gergely Miklós nevét emlegette mindenki.

Akkor aztán az *Excelsior*ban megtámadta az oktan rajongókat. Úgy mondják, irigységből tette; féltékenykedett még a halottra is s ellenséget látott abban az elnémult árnyékban. A testét sirba tették; most a neve akarna fölkelni, hogy ragyogásával elhomályosítsa mindenkiét, a ki a dicsőséget nagy ügyyel-bajjal kivivta magának. Ezt nem akarta Zoltán megengedni, legalább úgy beszélnek.

Ő maga nem vallott be ilyen csúnya, irigykedő szándékot. Sőt inkább: a cikkében nagyon szépen kifejtette, mennyire fáj neki, hogy meg kell tépnie a nimbust, a mit nagy hirtelenében fontak Gergely Miklós elhidegült homloka köré. Megírta, hogy mindig rokonszenvvel nézte ezt az embergyűlölő, mindenkivel meghasonlott öreget, a kiben lett volna némi tehetség, ha egyoldalú önösségével, túlhajtott képzelődésével le nem rontja. Akkor azok közé tartozott, a kik védelmükbe vették Gergelyt a mások támadásai ellen. (Néhányan utána néztek, de nem találták sehol nyomát a Zoltán védelmé-

nek. Hogy elhányódnak azok a régi hírlapok!) De most, a lelkesedés túlzásával szemben megint fel kell emelnie a szavát. Szép az, ha valakinek az emlékét olyan rajongással tiszteljük; de az irodalom neve sokkal szentebb, hogy sem azt takarónak lehetne használni a mi személyes szimpathiánkhöz. Rövidesen: sokkal kisebb embernek tartja ő Gergely Miklóst, minthogy felét is megérdemelne annak a sok tisztességnek, a mit készítünk neki. Sirkő, díszkiadás, talán még szobor is: ugyan mire való az? Jaj nekünk, ha nevetségessé leszünk az utókor előtt s az ledönti majd a szobrot, pusztulni hagyja a sirkövet, kikaczagja a díszkiadást. Az irodalmi morál s az igazság tiltakozik az ellen, hogy valakit érdemén kívül ilyen magas piedesztálra állítunk. Annál nagyobbat bukik később, ha ledobják arról a magaslatról. S nemcsak egyedül esik, bennünket is magával ránt. Tiszteletlenség egy halott hibáit fészégetni, azért nem is kezd hozzá; de kötelesség az élők tévedéseit megkorrigálni s ő, minden igaz eszme lovagja, vállalkozik is rá, bár tudja, hogy nagyon sok ember haragját, ellenszenvét vonja magára vele.

Az *Excelsior* cikke nagy feltűnést keltett. Akadt néhány olvasó, a ki tegnap még a Gergely-



emlékre küldte be az öt forintos adományát s ma már levelet irt, hogy, ha csak lehetséges, írják inkább a szent István-szoborra azt az öt forintot; nincs már kedve Gergely Miklósnak emléket állítani.

Másnap még emelkedett egy-két hang Gergely védelmére, de sokkal szelidebben már, mint azelőtt. Ez vagy az a csoport el is volt keseredve Szeghy Zoltán fellépése miatt s nagyban emlegette, hogy ez a legrútabb hálátlanság, megfoghatatlan irigység. Hanem rábizonyítani nem tudták s csak úgy vaktában összeveszni Zoltánnal ma, mikor nagy név, szerkesztője egy előkelő ujságnak, egyenes bolondság lett volna.

Mikor pedig az *Excelsior* második, harmadik cikkét is közölte a Gergely-ügyről, akkorra elnémult minden ellenzék. Utóvégre is, ha Szeghy Zoltán olyan nagyon akarja, hát legyen, elhallgatnak.

Az ő barátságát csak nem koczkáztatják Gergely Miklós miatt, a kitől már éppen semmit se lehet várni.

A temetés fényes volt, néhány napon át egyébről se beszéltek, mint a vén poétáról. Ez elég elismerés neki.

A többit végezze el az utókor; ennek van úgylis a legtöbb jussa megbírálni a mi nagyjainkat.

És így elmaradt a Gergely-szobor, de Szeghy Zoltán önérzete megint gyarapodhatott: csupa igazságszeretetből, merően önzetlenül elnémitott egy mozgalmat, a mi régi ellenségét tehetete volna nagygyá.





XII.

JOLÁNKA FÉRJHEZ MEGY

Ott a hegyoldalban pedig élt és még egyre álmodozott az ő visszatérő lovagjáról egy szőke leány. Reménykedő szive mindig talált valami magyarázatot, a miért Zoltán levelei úgy megfogytak s ha elvéte jön is egy, az is úgy megkurtult. Hiszen annyi dolga van! A nehéz küzdelem fölemészti minden idejét, lefoglalja egész gondolkodását. De most már nem lehet messze a teljes győzelem (édes Istenem, ki hitte volna, hogy ennyire is kinyúlják ez a meggondolatlanul kiszabott első terminus!) s ha az elérkezik, óh, visszajön Zoltán, bizonyosan visszajön.

Az öreg tiszteletes erősen csóválta a fejét.

— Ejh, látom, nem lesz ebből a dologból

semmi. Ha akarja, érted jöhetett volna eddig kétszer is. Mit tudom én, mi az oka, de az a fiú aligha el nem feledett már téged. Hozzáadlak az első emberhez, a ki megkér.

Jolánka, úgy látszik, nem most hallja először ezt az ijesztgetést, mert még csak nem is válaszolt rá. Oda szaladt az anyjához, az ölébe hajtotta a fejét és sírni kezdett. A gyámoltalan öreg asszony meg — mit tegyen egyebet — elérzékenyülve simogatta kigyúladt arcát.

— Szegény kis lányom, szegény kis lányom!

Az apa pedig, a hogy ő már szokta, belekapaszkodott az utolsó mondatába és hosszabb hallgatás után ki-kitört belőle a szó.

— Hozzáadlak az első emberhez, a ki megkér; hozzáadlak!

Az a kérő jó darabig nem akart jelentkezni. Az ő környékén mindenki tudta, hogy Jolánka kinek szánta már el magát; nem is közeledett felé senki. Különben is szegény falusi papnak a lánya nem olyan pályadíj, a miért érdemes volna versenyezni.

Am odaverődött egy nyáron a vidékre valami alföldi professzor. Beleszeretetta hegyes panorámába; napokon át rózta keskeny gyalogútjait; köveken, vizmosáson át megmászta a magasabb csúcsokat.

Mit törődött ő a várossal, népével, kaszinójával meg az uzsonnáival? Talál azt otthon is, másért jött ide. Bolondja az erdőnek, fáknak; el tudja nézni, hogy fut le a hegyi viz messze magasról, kaczerkódva útjában minden behajlító páfránnyal, minden szemérmes nefelejcsszállal.

Egyszer — vihar volt éppen — elesteledett az erdőben. A fogadóba vissza nem mehetett; messze van az máskor is, hát még ilyen istenitéletes időben. Ugy lehet, az út egészen járhatatlan; ki tudja, nem vitte el a viz a hidat is? Akkor aztán ott éjszakázhatnék az útszélen, süppedékes földön, bokáig vízben. Lehajthatná a fejét a kukoriczás buczkáira, betakarózhatnék lapu-levéllal.

Akárhogy kerüli az embereket, ma be kell térnie valahová. Durva, piszkos oláhok elverik a viskóiktól, mert ellenséget látnak benne; egy tisztességes házat talál az erdőszélen, a hová bekopogtathat, az a tiszteletes háza.

Megvallom, kissé banális módon hoztam össze Beszterczei László tanár urat Jolánkával; de nekem a professzor úr maga mesélte így.

Ettől a naptól — különös véletlen — Beszterczei gyakrabban tévedt el az erdőben és rendszeren olyan későn bukkant ki Jolánkáék előtt, a mikor már igazán késő lett volna hazamennie.

Különben a professzor úr sokkal komolyabb és bátortalanabb volt, hogysem ezeket az estéket végigturbékolta volna.

Elmult a nyár, készült vissza az ő alföldi gimnáziumába, megköszönte szépen a tiszteletes szíves vendégszeretetét, a búcsúzásnál nagyon melegen és nagyon erősen megszorította Jolánka kezét, hanem azért egy árva szót se szólt arról, hogy neki komolyabb szándékai is volnának.

Csak hazulról, mikor már kollegáival meghányta a dolgot, menesztett egy levelet, a miben megkéri Jolánka kezét. Sokat irt és hosszan; a mit a nyári két hónap alatt el szeretett volna mondani, de nem merte, azt most mind megírta. Hiába, jobban irt ő a tollának, mint a beszédnek; mióta az iskolafelavató-ünnepen úgy belesült a szónoklatába, azóta kerüli a beszédet, a hogy csak lehet.

Jolánka apja most már komolyabban mondta, mint eddig:

— Hozzáadlak!

— De Zoltán, Zoltán! — sirt fel Jolánka.

— Hát miért nem jött eddig Zoltán? Csak nem várhatsz rá örökké!

Jolánka siró szemeit olyan kérően vetette föl az anyjára, segítsen az rajta.

De a mama, óh a mama is a leánya ellen

szegődött ma. A gyöngé, engedékeny asszony egyszerre óvatos, számító anya lett, mikor lánya jövője került szóba.

Ez a kérő derék, jóra való ember, nyugton rábizhatják Jolánka sorsát; nem szabad ezt a szerencsét elszalasztani, így vélekedett a mama is.

A lány addig sirt, könnyögött, hogy beleegyeztek az utolsó próbába: írjon Jolánka Zoltánnak még egy levelet. Megírhatja, hogy kérője akadt. Jól van, tegye azt is hozzá, hogy nem szereti, hogy csak Zoltán után sir ma is. De azt mindenesetre hangsúlyozza (a mama szerint három felkiáltójellel kellene Zoltánt figyelmessé tenni erre a passzusra), hogy ő már tovább nem várhat, itt az ideje, nyilatkozzék Zoltán, eljön-e érte, vagy sem. Ha eljön, akkor a professzor úr mindjárt megkapja a kősarat. Ha nem, akkor (ezt a részt Jolánka szülői diktandó nélkül, titokban, a maga feje szerint tette a levélbe), óh akkor odanyújtja a kezét Beszterczeinek, de a szívét soha. A szive mindig fájni fog; halálra búsulja magát és jövő őszszel, ki tudja, talán már a temetőben is lesz.

Aztán várták, várták izgatottan a választ. Apá maga vitte a postára, tudja bizonyosan, hogy a déli vonattal elment. A levél Budapesten lesz holnap reggel. Zoltán azonnal fog válaszolni, igen,

azonnal, hiszen ilyen levelet csak nem hevertet soká. Nos, akkor holnapután itt lehet a felelet.

De milyen messze van még az a holnapután! Szegény Besztercei, a ki azóta tán meg is ijedt már a vakmerőségétől, épp oly izgatottan számlálta a napokat. Pedig neki még tovább kellett várnia. Minden percz, a mivel Zoltán késlekedik, a professzor úr türelmét teszi kínos, gyötrelmes próbára.

Zoltán levele két napot késett, de aztán elég hosszú is volt. Ő maga stilisztikai remeknek tekintette, a tiszteleteséknél is nem várt hatása lett; illő, hogy magunk is gyönyörködünk benne végtől-végig.

A hogy az elkapkodott, megcsúnyult betűit olvasni lehetett, ezeket írta:

Kedves Jolánka,

Szomorú levelére még szomorúbb az én feleletem.

Úgy látszik, a sors akarja azt, hogy mi soha, soha boldogok ne legyünk.

Azt hittem egyszer, hogy bohó harcokban diadalra segít az erőm és nemes törekvésem. Most nem tudok büszke lenni arra, hogy tisztán megőriztem minden eszményemet. Hogy lehetnék

büszke rá, a mikor látom, hogy az úgy sóvárgott diadal mindig messzebb és messzebb esik el tőlem.

Gyerekfejjel nehéz dologra vállalkoztam. Meg is tettem mindent, a mi tőlem csak telhetik. Ki hitte volna, hogy mindez nem elég, hogy én egyre jobban belebonyolódom az áldatlan harczba és mindig kevesebb reményem lesz a pihenéshez.

Menjen férjhez kedves Jolánka!

Ne kösse magát az én sorsomhoz; csak szenvedés és hiábavaló epekedés az én osztályom, az lenne a magáé is.

Óh, hogy kívánnám, hogy szeretném, ha megszathatnók ezt az életet! A legszebb álmom volt mindenkor, hogy itt tudhassam az oldalam mellett az én édes Jolánkámat. A ki vigasztalna a bánatomban, örülne az örömömmek és kitartana melletttem hiven, boldogan.

Erre törtem mindig, ez volt, hisz tudja, hogy ez volt rugója minden dolgomnak, cselekedetemnek.

Én Istenem, hogy elestem ettől is. Nehéz a lemondás, de nekem most kötelességemmé lett. Nem mertem eddig megírni, de ha már fölvetette a kérdést, mondjuk ki fájó szívvvel, hogy a mi szép álmunk mindörökre csak álom marad.

Menjen férjhez, édes Jolánka!

Vádol a szívem, hogy hiábavaló reményeket

oltottam magába is, magamba is. Óh, megszenvedtem érte, ma is sinylem a terhét. S ha megnyugtana legalább az a gondolat, hogy hiszen nem rajtam múlt, én egyre azon voltam, hogy valóra hozzuk mind, a mi ábránd, tervezgetés csak élt a szívünkben. Nem, nem nyugtat meg ez sem; nagyobb a fájdalom, hogy sem az öntudat el bírná csitítani.

Mit értem én el annyi nehéz év még nehezebb munkájával? A látszat talán azt mutatja, hogy eleget; a valóság gúnyosan súgja a fülembe, hogy semmit, semmit.

Irtam két-három könyvet, tapsoltak a darabomnak, dicsérték az ujságomat. Akad egy-két ember (én is tudok néhányat), a ki bámulattal csapja össze a kezeit:

— Milyen boldog ficzko lehet ez! Milyen nagyra vitte!

Nos, én majd megmondom, milyen nagyra vittem. Befurakodtam egy körbe, a hová nem lett volna szabad belépnem. Hogy szerettek volna kidobni, ajtót mutatni! Ellenem tört valamennyi; gúnynyal, intrikával, rágalommal dolgozták a vesztemre. Ha rajtuk áll, én összetörve, kicsúfolva régen elpusztulhattam volna már.

Meg mertem tenni azt, a mire egyszer vállal-



koztam, hogy ellenükre, velök szemben indultam útnak. Ki tudja, hová el nem jutottam volna, ha velük tartok! Ma igazán nagy és boldog ember lennék; százszor boldogabb, mert itt köszönhetném magam mellett az én egyetlen édes álmodat, magát, kedves Jolánka.

Igy, mert egészen nem tudták megakadályozni, hogy mégis valamennyire előre jussak, azon voltak, hogy tövissel rakják ki az én utamat és göröngyöket hajigáljanak a lábam elé. Sikerült nekik. Hejh, mennyi gyűlölség, mennyi durvaság fogadott; mennyi köszönt ma úton-útfélen!

Közöttük élek és mégis kitalálva a soraikból. Nem tudhatom, melyik perczen szakad le rám a haragjuk, mikor ártanak, mikor sebeznek halálra. Örökös aggodás, félelem és keserűség az életem.

Az idegeimet megölte a kemény munka, kedvemet, boldogságomat örökre tönkretette ez a szertelen, magános, rideg élet.

Ehhez akarná magát lekötni, Jolánka?

Egy percze fölülkerekedik bennem az önzés és kedvem volna azt irni: Jöjjön, jöjjön, legyünk boldogok! De aztán mégis leküzdöm a rossz indulatot. Boldoggá teyem magam, Jolánkámat pedig itt lássam sirni, szenvedni.

Haha! Mindig büszke voltam arra, hogy eszmé-

nyeknek élek, hogy a csúnya önzés minden gondolatomtól távol állott: és most a legfontosabb pillanatban lenyűgözne mégis az önös érdek?

Nem, nem, édes Jolánka, mi nem lehetünk egymáséi.

Menjen férjhez; a javát akarom, mikor ezt ki mondom.

Majd megtanul lassan feledni s ha jól megy a sora, apránként fölszárad minden könye, a mit én értem ejtett.

Ha nekem boldogtalanság a sorsom, legyen legalább boldog maga igazán, érdeme szerint.

Nem tudnám elviselni, hogy ide rántsam a mélységbe, a hol én hánykódom olyan vigasztalanul.

Én megteszem a legnagyobbat, a mit szerelmünkért tehetek: lemondok.

Viselje a menyasszonykoszorút boldogsággal, ragyogó vidámságban a fején; hogy én hogyan viselem a bánatomat, annak isten a megmondhatója.

Ne szomorkodjék, kétségbeesett terveket ne forgasson a fejében. Vegyen példát rólam; nekem, mert úgy akarom, meg lett az erőm a szenvedéshez.

És... és gondoljon rám. Gondoljon akkor,

mikor ott a kis erdőszéli templomban esketőre szólnak a harangok. Elküldöm én is a lelkemet akkor egy imádságban s tán meg se érzi, de ott leszek a közelében, szorongatom a reszkető kis kezét, lecsókolom a könyveket sáppadt arczáról.

Isten vele, édes Jolánka!

Még egyszer mondom: menjen férjhez.

Leirom még egyszer, bár megreszket belé a kezem s valami idenyilallik a szivembe: én lemondok.

Legyen boldog és jusson eszébe néha örökké szerencsétlen

*Zoltánja.*

Óh, hogy fogadták ezt a levelet az öreg papéknál!

Nem tudni, hol szerezte, de határozottan a legtöbb kritikai érzéket árult el köztük Sári, a szolgáló, a ki azon a réven, hogy már húsz esztendeje van a háznál, minden családi ügghöz hozzászól és ezt a levelet is végighallgatta. Az volt a megjegyzése rá:

— Ejnye, ezt ugyan kevesebb szóval is elmondhatta volna.

Jolánka mit tett volna egyebet erre a válaszra, mint hogy keservesen sírva fakadt. S ha a lánya sír, ugyan hogy állta volna meg száraz szemmel a tiszteletesné?

Az öreg pap erőt vett magán. Megindította őt is nagyon az a levél. Sajnálta a lányát, hogy legszebb reménye füstbe megyen. De megesett a szive azon a szegény fiún is, a ki (maga írja, hát igaznak kell lenni) annyit szenved, annyit kesereg, csupán az ő nagy botorul kitűzött eszményeiért.

Zoltán a szépen kiczirkalmazott levelével annyit csakugyan elért, hogy nem haragban vált meg Jolánkától. Ellenkezőleg, ha eddig ő volt a férfieszmény a szegény bohó lány szivében, mostantól fogva kétszeresen az.

Milyen nagy, milyen nemes, milyen hősie! Jolánka maga érzett még valami lelkifurdalásfélét, a miért hűtlenül odahagyja ezt a tiszta, feddhetetlen lovagot. És el is határozta (a mit különben nem volt nehéz megtennie), hogy megőrzi az emlékét mindvégig, mint egy szent, drága ereklyét az ő boldog lányálmainak a korából.

Az egész fordulatnak különben Beszterczei László örült meg legjobban. A hogy megkapta a tiszteletes úr formás, kövér betűit, iziben összepakkolt és sietett Jolánkáékhoz.

A régi kép fogadta, egy derék, öreg magyar, a kivel esténként órákig el tudott ülni az asztal mellett s hallgatta, hogyan beszél a régi jó időkről érdekesen, okosan. Aztán egy gyámoltalan,

gyöngé asszony, a ki különben csupa jószág, csupa szív. A lányt sáppadtabbnak, szomorúbbnak találta, mint a nyáron volt; de legalább nyájasabb, figyelmesebb is volt iránta, mint ekkor.

Besztercsei László úgy gondolta, hogy mégis csak okos dolog volt azon a zivataros estén bekopogtatni ide a papék portájára.

És még okosabb dolog, hogy immár az övé (egy vékony karikagyűrű a tanu rá, hogy az övé) ez a kedves szőke gyermek, a ki most olyan engedelmes szelidséggel fogadja az ölelését és el-tűri, hogy tiszta fehér homlokát megcsókolja.

És a hogy az esküvő elérkezett, csakugyan úgy történt minden, a hogy előre elképzelték. Május még nem volt, de nem lehetett már messze; a fák kiszökdültek, a virágok kinyíltak és dalos madárral volt tele az erdő. Mert a papkisasszonyt viszik esketőre; kitett magáért minden útszéli ház. Tegnap, tegnapelőtt meszelték valamennyit fehérre; azon tisztán mosolyogtak le mind az útra. A házak mentén zöld galyakat szúrtak le a földbe; piros keszkenő lobogott az ághegyen: hirdette az is, hogy milyen nagy nap van ma. A harang is olyan ünnepies jó kedvvel szól; igen, úgy képzelte Jolánka ezt a napot mindig.

Csakhogy persze azt hitte, mással megyen majd

a templomba. Ott az oltár előtt babonás remény-nyel dobbant meg a szive: Zoltán úgy igérte, gondolatban itt lesz a mai napon. S mert úgy is izgatott volt, mintha érezte volna, hogy igazán itt lebeg az ő alakja is. Melléje furakodik, ellöki azt a férfit, a ki az oldala mellett állott, megfogja a kezét, szemébe néz erősen s azt kérdi tőle:

— Szeretsz-e még?

Talán azért mondta ki Jolánka olyan hangosan, annyi hévvel ezt a szót az oltár előtt:

— Szeretem!

Az erdőben különben mintha megérezték volna hogy micsoda ünnep van ma itt. Egy kis fülemüle (hányadik már azóta!), az erdő alkalmi poétája, hamarjában himnuszt szerzett az esküvő tisztele-tére. Egy vén bagoly (még mindig az a régi) ka-jánul, gonoszan kezdett nevetni:

— Megmondtam úgy-e? A lány most köti le magát örökre, de másnak. Szeretném tudni, hogy az úrfi hová lett, merre korhelykedik? Valami szép asszony ölében lopja az időt; úgy szokott az már lenni...

Pedig kimenetkor szegény Jolánka még mindig érezte, hogy Zoltán itt van mellette s az első csók, ott a kocsi rejtekében nem a férjének szólt, hanem Zoltánnak.



### XIII.

#### TELJES DIADAL

Szeghy Zoltán, mostanában a politikába is beleártotta magát s egyre gyakrabban érezte, hogy neki mandátumra volna szüksége. Elhitette magával (s ilyenben nagyon könnyen kapacitálódott), hogy már csupa elvi szempontból is meg kell lennie. Hiszen ott is van annyi tisztogatni való a parlamentben. S ha már valaki reformátor az egyik ösvényen, ugyan miért ne gyomlálná ki a másikat is. Az ő eszméinek csak úgy lesz teljes diadala, hogy ha a politika földjét is megműveli. A gyümölcsöt ugyan nem ő szedi le (óh, hiszen a reformátoroknak merő lemondás a sorsuk), de a munka öntudata az övé marad. És Szeghy Zoltán, a hogy magát ismeri, ennyivel mindig megelégszik.

Különben a lapjának is sokkal inkább súlyt adhat, ha maga a szerkesztő benn ül a képviselőházban. Az irodalomban kétszeres tekintély az, a ki egyúttal honatya is. Kelemen Tamásné, lám, hányszor biztatta, hogy nézzen mandátum után. Ő is minél nagyobboknak és minél befolyásosabbnak akarná látni a maga emberét, hogy a mit maga asszonyfurfanggal nem vihetett keresztül, azt így csinálja meg, kerülő utakon. Képviselőséget ajánlott Stein is, a bankár, a ki egyre azt állítja, hogy az az egyedüli módja helyreállítani a rokkantnak született s mindmaig roskadó vagyoni helyzetét, ha mandátummal a kezében valami pénzintézethez jut be dologtalan igazgatónak.

És ha mindezt az érdek nem tanácsolná is: hiszen nem ambíciója-e minden magyar embernek, hogy képviselő lehessen?

Mikor a választások közeledtek, elővette a mappát, azon számolgatta, melyik kerület volna a legolcsóbb. Sajnálkozva látta, hogy a legolcsóbbakat előrelátó matadorok már mind lefoglalták.

Már belenyugodott volna a sorsába, hogy rászán néhány ezer forinttal többet is, mikor ismeretlen irással levelet kap.

Három sor az egész, de sokatérő.

— A kőrösvári kerület Önt jelöli képviselőjének.



Annyi jót hallottunk Önről, hogy megválasztatása kétségtelen. Fogadja el és jőjjön le mielőbb. Besztercei.

Zoltánnak nem jutott eszébe hamarjában, ki az a Besztercei. Micsoda ismeretlen jóakarója lehet? És éppen Kőrösváron, a hol egyetlen embert nem ismer, a hol még soha életében nem járt.

Csak később vette észre, hogy a lap aljára is van írva apró betűkkel pár szó.

— Jőjjön, jőjjön, az uram majd megválasztatja. Jolánka.

Most, most már érti. Besztercei az a kedves ember, a ki levette a nyakáról az ő legnagyobb kötelességét; ma férje Jolánkának, az ő régi menyasszonyának.

S úgy látszik, Besztercei meg van elégedve sorsával, mert íme, csupa jóakaratóból a legnagyobb örömet is kész megszerezni neki. Valami kedves nyárspolgár lehet, a kit egy cseppet se bánt az, hogy nem ő az első a felesége szívében. Sőt úgy látszik, átragadt ő rá is a Jolánka szimpáthiája; az asszony magasztalása nélkül aligha jutott volna eszébe, hogy kortesének fölcsapjon.

De vajjon jó kortes-e? Hátha valami csöpp ember, a kiben csak a jó szándék van meg, de ereje nincs hozzá. Elvégre Jolánka rajongása és

az urának az egyetlen voksa még nem elegendő a győzelemhez.

Utána kérdezősködött s megtudta, hogy Besztercei László gimnáziumi igazgató Kőrösvárott. A kaszinónak az elnöke és a városnál bizottsági tag. Nagy a befolyása az úri népre, esküszik a szavára a parasztosztály. A polgárok nem ismerik, de hát azokra nincs is szükség.

Így már jól van. Még aznap sürgönyözött Beszterceinek, hogy a jelöltséget elfogadja, programbeszédet a jövő héten tart. Még azt is hozzátette, hogy szerezzenek neki valahol a városban jó előre szállást. Tudta biztosan, hogy Beszterceiék nem járják be miatta a fogadókat, hanem maguknál marasztják és egy kicsit ingerelte is a gondolat, hogy Jolánkával leszen egy fedél alatt. Hisz annyi eset van rá, hogy igénytelen, egyszerű lánykákból kivánatos szép asszony fejlődik. S ha Jolánka még a régi hajlandósággal volna iránta . . .

Este fölment a pártklubba, hogy bejelentse a jelöltségét és kikérje a párt támogatását.

Egy öreg képviselő, a ki a választási hadjáratot intézte, kelletlenül csóválta a fejét.

— Válasszon kérem akármi mást. Hiszen annyi gazdátlan kerület van még. Ennek az egynek már akadt gazdája. Éppen ma küldtük le az ajánlatot,

— És ugyan kinek a nevére? riad fel Zoltán.

— Kelemen Tamáséra. Hiszen talán ismeri. Igaz, igaz, most jut eszembe: hogyan ismerné. De még jobban a feleségét, úgy-e?

Az öreg úr jókedvűen nevetett ezen a bizarr ötleten, hogy Szeghy Zoltánnak is az jutott éppen az eszébe, a mi Kelemen Tamásnak. Hányadszor fordul ez a két ember szembe egymással? Igazán nevetséges.

Zoltán egy csöppet se találta nevetségesnek. Micsoda ostoba akadály! De hát ettől csak nem riad vissza? Meghátrálni most, mikor eddig mindig, mindig legyűrte azt az embert? Eh, hátráljon meg a másik!

— Hiszen majd csak rá lehet beszélni Kelemen Tamást, hogy lépjen vissza. Ugyis megbuknék.

— Kérdés. És rá nem lehet beszélni, én is ismerem azt az embert. Obligóban vagyunk vele; vissza nem vonhatjuk az ajánlatunkat.

— De hiszen nekem a párt kerületet ígért, mondja Zoltán ingerülten.

— Hiszen kap is, tessék választani. Olcsót akar; vagy drágát, várost, vagy falukat, oláhot vagy magyart? Óh nagy a választék minálunk.

— Nekem a kőrösvári kell.

— Sajnálom, azt az egyet nem lehet.

— Pedig én mégis ott lépek fel.

— Mi nem fogjuk támogatni. Kénytelenek leszünk ön ellen dolgozni.

— Mindegy. Megpróbálok és biztosítom, hogy leverem a jelöltüket.

— Ám tessék. De a párt rossz néven veszi ezt az ellenszegülést.

— Törődöm is én most már a párttal. Megyek a magam feje után. S ha enyém lesz a siker, önök lássák, mért hagytak cserben.

Zoltán a klubból egyenesen Kelemenékhez hatatott. Az uton még vigasztalgatta magát, hogy, ha az asszony megtudja, mi készül ellene, majd visszatartja a férjét minden vállalkozástól. Hiszen a kinek multkor annyi sikerült, ezt a keveset most is csak ki tudja vinni.

A lépcsőházban találkozott Kelemen Tamással, a ki éppen lemenőben volt. Mosolygó arccal fogadta Zoltánt s már messziről rákiáltott:

— Alighanem kollégák leszünk.

— Kollégák, úgy-e? És ugyan hol? — kérdi Zoltán gúnyosan.

— A házban. Nekem is van biztos mandátumom. A kőrösvári.

— Szép, szép. Hát akkor találkozunk, bizonyosan találkozunk.

— Persze, persze. Igazán örvendek. És az öné? Bizonyos az is?

Zoltán már futtában az emeletről kiáltotta le a választ.

— Az enyém? A kőrösvári kerület. Egészen bizonyos.

Aztán ügyet se vetve Kelemen Tamás elképpedt, bámuló arczára, rohant fel. A szobalány sajnálkozó, édeskés arcczal megy elébe jelenteni, hogy a nagyságos asszony ma nincs idehaza; kiment a képkiallítást megnézni, nem is jó meg egyhamar.

Ostobaság! Hát nem jobb lett volna még lenn megkérdezni Kelemen Tamástól, hogy itthon van-e a felesége, a helyett, hogy a jövőd kollégaságról beszélnek?

Nincs mit tegyen, kimegy ő is a kiállításba. A képeket ugyan megúnta már régen, de az asszonyra szüksége van még ma.

Ott találta meg a folyosón a szobrok között. Egy csintalan Ámor előtt állt éppen. Zoltán nem sokat udvariaskodott (talán még köszönni is elfelejtett), hanem egyenesen a maga dolgával kezdte.

— Tamás fel akar lépni Kőrösvárot. Beszélje le róla.

— Miért? Szegény Tamástól még ezt is irigylis?

— De értsen meg már, kiáltja Zoltán türelmetlenül. Én ma fogadtam el a kőrösvári jelöltséget. Az asszony felkaczagott:

— No ez igazán szép dolog. Tamás és Ön! Engedje, hadd nevessem ki magamat. Nagyszerű, nagyszerű! Tamás és Ön.

Zoltánt mód nélkül felboszantotta ez a nevetés. Szinte durván kiáltott rá az asszonyra:

— Mit akar? Csúfolódik? Értse meg, Tamásnak vissza kell lépnie.

— Nem hiszem, nem hiszem, édes barátom. Nagyon belelovalta már magát ebbe a képviselőségbe. Egész nap azon jár az esze. Már a megnyitén én egy nap látok Tamástól. Mondjuk úgy: egész ebéd alatt.

— Tehát Ön is megtagadja?

— Édes Istenem, nem tehetek róla. Hígyje el, nem tehetek róla. Tamás jelöltsége benn lesz ma az esti lapokban mindenütt. Ha most visszavonul (a mit különben semmiesetre meg nem tesz) s helyette az Ön neve kerül forgalomba, kész a botrány. Az első esetet még megbocsátották, a másodikat nem nézik el... Ah, milyen ügyes dolog ez a kis Ámor itt. Nem győzöm eleget bámulni.

Zoltán meglepétté nézett rá. Mi köze ennek az



ostoba Ámornek a kőrösvári mandátumhoz. Aztán vette csak észre, hogy ismerősök mennek át a folyosón. Az asszony jókor meglátta őket s a képviselő-jelöltségről merész fordulattal az Ámor dicséretébe csapott át.

Zoltán kedvetlenül emeli meg a kalapját, aztán lesi megint a szót Kelemenné ajkáról.

— És az igazat megvallva, nekem nagyon tetszik ez az ötlet. Hogy maga a Tamással egyszer összemérvőzzék. No ne tagadja, először történik. A multkor én segitettem. Maga legyőzte a nélkül, hogy harciba szállt volna vele. Ma én nem segíthetek semmit. Kettőjükön áll a vásár, meglátjuk, melyik lesz erősebb.

— És ha elbukom?

— Akkor édesem, nem tehetek másképp, ki kell békülnöm Tamással. A nevének nem árt, akárkivel szemben bukik el; de ha Tamás legyőzi, akkor örökre vége van. Hahota fogadja mindenütt és a mit lassan-lassan kivívtunk, egy perc alatt összeomlik. Tudja, hogy Tamásnak nagyon jó kortese van?

— Az enyim még jobb. Elnöke a kaszinónak.

— Az övé a polgári kör élén áll. Azonkívül városi képviselő.

— Az enyim is az. A parasztok mind lelkesednek érte.

— Azt mondják, a parasztság mellékes. S a polgári elem mind ő utána indul.

— Én úgy tudom, hogy a polgárság a mellékes, nevet föl Zoltán nagy keserűen. Különbén mind egy. Egyformán állunk. Érdekes küzdelem lesz, igazán érdekes.

— Én Önnel szavaznék, mosolyog az asszony s oda nyújtotta kezét Zoltánnak.

— Köszönöm. Így nem sokat nyerek vele. Az asszonyok kormányozzák a világot, de Kőrösvárott még nincs szavazati joguk.

Megint közeledett feléjük egy csoport; úgy látszik, beszédbe akarnak elegyedni, mert nagyon barátságosan mosolyogtak jó előre.

Az asszonymak még volt annyi ideje, hogy oda-súgja Zoltánnak:

— Győzd le Tamást és egészen a tied vagyok.

Aztán megindult újra a kis Ámor dicsérete. Hogy milyen remekül van faragva, a részletei milyen gondosak, az egésznek az ötlete milyen frappánsúl új. Pedig azt hinné az ember, nem is lehet már Ámor-szobrot csinálni a régi sablónok nélkül.

Zoltán is ráfanyarodott egy-két dicsérő szóra,



aztán tovább sietett. Kelemennével már úgy sem beszélhetne zavartalanul; ez a társaság pedig az ő banális beszédével, nagyképű képkritikáival végtelenül untatná.

Elhatározta, hogy mindjárt holnap lemegy a kerületébe. Az első ijedelemből kigyógyult; harci kedv szállotta meg. Most már egy perczig sem kételkedett, hogy le fogja győzni Kelemen Tamást; optimizmusa, mely minden dolgában végig kísérte, most kétszer akkorára nőtt. Elképzelte előre, mi csoda diadalmas küzdelem lesz az. Egyenként szégyenkezve kullognak majd Kelemen választói; az ő emberei sűrű sorban, büszke fővel vonulnak az urnához. Künn a néptömeg éljenez, a hányszor meglátja az ablaknál. S a mikor a voksokat összeolvassák, az elnök kihirdeti az ujjongó népnek, hogy Szeghy Zoltán óriási többséggel a kerület képviselőjének választatott. Lesz díszes bandérium, ünnepi beszéd, fáklyászene . . . Igen, igen, Beszterczeinek mindenesetre lesz gondja rá, hogy fáklyászene is legyen.

A vasutnál Beszterczei fogadta megnyúlt arczal. Látszott szegény emberen, hogy szeretne valami kellemeset, szépet mondani. Látszott, menyire örülne ennek a találkozásnak máskor, más

viszonyok között. De így . . . így bizony mindjárt előállt a rossz hírrel.

— Baj van, nagy baj. Az ellenpárt hamarabb szervezkedett, mint mi.

— Nos, mi annál jobban fogunk szervezkedni most. Vagy talán semmi remény sincs?

— Oh, dehogy, dehogy. Hanem a küzdelem nagyon kétséges lesz. Erősebbek, mint hittem. Én bízom az én embereimben . . .

— Nos, akkor semmi baj. Nem fogunk tétlenül ülni mi sem.

— Csakhogy azok pénzzel dolgoznak, meg pálinkával.

— Hát akkor mi se fősvénykedünk. Kerüljön akár mennyibe, Kőrösvárnak én akarok a képviselője lenni. Érti, Beszterczei uram, kerüljön akár mennyibe!

Beszterczei aztán apróra elmondta, hogy kikre számít, kiket kell szép szóval lefegyverezni, melyik csoport a legveszedelmesebb, melyik a legdrágább.

Az úton egy-két ember megsejtette Beszterczei mellett az új képviselőjelöltet s nagyokat köszönt neki; Szeghy Zoltán valami meglepő nyájassággal és leereszkedéssel üdvözölte a jövődö voksokat.

Mire Besztercei házához értek (pedig a könnyű bricska elég gyorsan tette meg az utat) egész tömeg verődött össze körülöttük s Szeghy Zoltán előlegben megkapta az első éljent a választóitól.

A zajra az ablakhoz sietett s onnan mosolygott le a jövevényekre Jolánka. Jolánka — egy kis gyermekkel a karján!

Zoltán elbámult, mikor meglátta. Erre igazán nem is gondolt. Egy bánatos, könnyező asszonyt várt, a kit majd ő vigasztalgatna s helyette egy mosolyó anyát talál. Egyszeriben megirigyelte Beszterceitől a feleségét s éppen nem volt tette az a rezignált felkiáltás, a mivel a fiatal asszony elé ment:

— Hát így kellett mi nekünk találkozni, Jolánka.

Amaz se volt egész elfogulatlan, de legalább igyekezett annak látszani:

— Bizony így. Mondtam én régen, hogy magából nagy ember lesz, Zoltán, én meg csak megmaradok egyszerű vidéki teremtsnek.

Besztercei is ott sürgölődött körülöttük s kérkedni akart a boldogságával. Magához vonta a szabadkozó asszonyt s félig neki, félig Zoltánnak mondta:

— De ez az egyszerű vidéki teremts nagyobb

öröm és vigasztalás, mint akárhány nagyvárosi csillogó dáma.

Igen, Zoltán is érezte, hogy Beszterceinek igaza van. Szentimentáлизmusa, a mit különben is csak nagy ritkán sikerült elfojtania, most megint felülkerekedett. A hogy látta ezt a mosolygó, boldog családot, elfogta őt is a vágyódás (bizony nem tudnám hányadszor), hogy részese legyen ilyen egyszerű, természetes örömöknek.

Ebben a perczben igazán meggyűlölte azt a könnyelműségét, hogy Kelemenné hálójába vetette magát. Akkor, igen, akkor hizelgett még neki, hogy ez a híres, szép asszony az ő kedvese. Nem titkolta, sőt örült, ha valaki irigykedve szóba hozta előtte a viszonyát.

Ma már megunta teste-lelke. A szeszélyes nő egy percznek a mámorában magához lánczolta az ő hajóját is. Emelte, vitte előre (óh, hogy Zoltán csak most látja be ezt!) szolgálója lett egy kis időre, hogy aztán őt tegye meg hűséges szolgálójának. S ő azért a kis emelkedésért, azért a pillanatnyi mámorért íme, milyen kincset dobott el magától.

Sóvár, éhes szemmel nézte Jolánkát jó darabig. Azt megzavarta ez az érthetetlen tekintet; kisetett előle a szobából.

S hogy soká ne álmodozhassék az elveszett paradicsomról, karon ragadta Besztercei s vitte mindjárt a kaszinóba bemutatkozni. Különös figyelmébe ajánlotta még az úton a helyi lap szerkesztőjét, a ki nagyon véres szájú ember és ha megtalálják haragítani, szóval és írásban sokat árthat.

Zoltán azon kezdte, hogy az obskurus embert kolléga úrnak szólitotta az első perczen, aztán fejtegette előtte, hogy milyen nagy fontossága van manapság a vidéki sajtónak. Azok a civilizáció előretolt őrszemei s a melyik vidéki szerkesztő megtette a kötelességét, az bizton számot tarthat a nemzet halájára.

Ennek a kis párbeszédnek pedig az volt a haszna, hogy a helyi lap következő száma vezércikkben magasztalta a nagy reformátor, Szeghy Zoltán érdemeit. Egy ember, a kinél nincs önzetlenebb és nemesebb, a ki az igazság nevével indul küzdelembe és a közjóért hullatja el véré. A mi kóros, korrumpált korszakunknak igazi megváltója; reformátor, a ki a korhadt oszlopokat csak azért rázza, hogy helyettük az igazság és eszme épületét emelje. Mind hazaáruló, a ki ellene szavaz.

Kőrösvárott nem volt több ujság, csak ez az

egy. Kelemen Tamás, mikor másnap megérkezett, már nem tehetett egyebet, minthogy plakátokon nyomatta ki az ő vezércikkét. Szeghy Zoltán életrajzát mondta el röviden, a maga módja szerint. Nőcsábitó, tehetségtelen stréber. Alattomos utakon, igaztalan támadással csikarja ki a sikert. Szalonkabátos gonosztevő, elvtelen ember, a kinek csak egy célja van, hogy mások verejtékén ő emelkedjék. Mind hazaáruló, a ki rá szavaz.

Igen, megkezdődött a választási küzdelem, olyan épületesen és annyi nemes fegyverrel, mint rendszeren.

Minden házról trikolór lógott le, meglehetősen összevisszaságban hirdelve, hogy itt Szeghy Zoltán, amott meg Kelemen Tamás párthive lakik.

És minden utcásarkon plakátok figyelmeztették a kőrösváriakat, hogy ki a becsületes ember és ki a krakéler. Néhol, egy fölragasztásra született tűzfalon ott volt mind a két hirdetmény: az is, a melyik Zoltánra esküdött és Kelemen Tamást rántotta le a sárba, meg az is, a melyik Kelemen érdemeitől elragadtatva, mély megbotránkozással nézte le Szeghy Zoltán karakterét. Már most igazodjék el az ember közöttük!

Zoltánnak eleinte tetszett a demagóg szerep. Korcsmárol-korcsmára járt és nagyokat parolázott

a választóival. Aztán, hogy beleunt, Beszterczeire hagyta az egészet. Csináljon az, a mit akar. Fogadjon korteseket, itasson, költson, a mennyit neki tetszik, csak őt hagyja pihenni.

Óh hiszen olyan kellemes ez a pihenés, itt a Besztercei tűzhelyénél. Mióta megérkezett, pár szót alig váltott Jolánkával, az örökös korteskedés, dikciózás, lakmározás egészen elvonta.

Nem, nem megy ki többet vokstot gyűjteni részeg emberek közé. Nem veszthet ott künn annyit, mint a mennyit itt mulaszt, ha elhanyagolja ezt az édes, szép asszonyt. Csak buzgólkodják a férjüram odakint. Az övé volt Jolánka egy esztendeig már; érje be vele s hagyja ezt a néhány napot neki, Zoltánnak, a kinek utóvégre is legtöbb jussa van hozzá.

Pedig Jolánka nem mutatkozott jó médiumnak az ő ostromára.

Minden szavából kiértett, hogy a legnagyobb bámulattal és elragadtatással van most is Zoltán iránt: de jaj, azt is észre lehetett venni, hogy siratja benne elvesztett lánykori ábrándját, magasztalja a nagyratörő, sokra jutott hőst, csak a szerelemre vágyó, pásztorórát sóvárgó férfit nem akarja meglátni benne.

Pedig Zoltánnak ez kellett volna éppen.

A választás reggelén (a napfényes, derült időt mindegyik fél a maga javára magyarázta) úgy egyeztek meg, hogy Zoltán még egyszer végig kocsizik a városon. A piaçon megáll egy rövidke beszédre, aztán otthon várja be az eredményt.

Micsoda egy délelőtt volt az! A hetekig itatott nép ott künn zúgott. ordított; egyszerre hallhatta a nevét a legmagasztalóbb dicséretekkel és a legdurvább grombaságokkal.

Az ablakot minduntalan megrázta egy-egy éljenzés, mikor berekedt torkok az utolsó erőfeszítést tették meg, hogy hangot adjanak, akármilyen idétlent is.

Egy kő neki vágódott az ablaknak; csörömpölve hullt ezerfelé az üveg tőle: ez bizonyára egy Kelemen-párti kortes munkája volt.

Szeghy Zoltán pedig odaült az ijedős, remegő asszonyka mellé és biztatni kezdte.

— Ne féljen. Ez az utolsó fellobbanás. Ezek az emberek egy óra mulva mozdulni se tudnak. Holtrészezen fekszik valamennyi az utcán.

S mert Jolánka nem tudott oly könnyen megnyugodni, még közelebb huzódott hozzá, megfogta a kezét, úgy, mint akkor régen, a búcsúzásnál.

Nem emlékszik, hogy akkor olyan tűz járta



volna át, mint most, közelében ennek az édes virágnak, a kit immár más tépett le előle.

A hangja fakó lett, ércztelen, mint a kinek nagy szenvedély fojtogatja a beszédét.

— Emlékszik édes, mit ígértünk valamikor régen, egymásnak? Hogy szeret és mindig fog szeretni. Óh, én úgy szeretem, úgy szeretem!

Jolánka szomorúan hajtja le a fejét.

— Igen, azért is lett vége, vége mindennek. Milyen szép álom volt. De a férjem oly jó . . .

— Eh, a férje! Feledje el egy perczre, hogy hozzá kötötte magát. Feledje el és legyen az enyém. én úgy szeretem.

Átfogta a derekát és fölébe hajolt, hogy megszókolja. A szemében ott égett a mámor és tűz, egy szenvedélyes férfi minden vágya. Tán ettől a sóvár, éhes tekintettől riadt meg úgy Jolánka, hogy felháborodva lökte el magától s izgatottan, neki-pirulva ugrott fel üléséből. Mondani is készült neki valamit, szenvedélyes haraggal bizonyára. ha amott a bölcsőben föl nem sir a kis fia.

Odaszaladt hozzá, csititgatta, megigazította a fekvését s Zoltánnak nem volt annyi bátorsága, hogy utána menjen. Az a megtámadott, ostromolt asszony a bölcsőnél bizonyosan

furiává lesz s a kis siró jószágtól százszoros erőt merít az ellenálláshoz.

Csak mikor a kis baba elcsitult már, akkor fordult megint Jolánka támadójához, immár nyugodtan, hidegen és megvetéssel.

— Nem hittem volna Zoltán, hogy ilyen alávaló legyen. Szétfújta mindazt a nimbust, a mivel eddig bevontam alakját. Óh, hála a sorsnak, hogy egy ilyen jó férjem akadt, a ki megmentett magától. Kidobassam innen az urammal? Hisz én beszéltem neki annyi jót a nagy reformátorról, a nemes férfiről, a ki asszonyt csábítani betolakodik a leggyanutlanabb, legjobb ember házába! Bárhogy marasztja a férjem, még ma elmegy a házunkból . . .

Kinn az utcán éljenzés riadt fel, zúgó és diadalmas. Az ablak alatt ujjongó, zászlós tömeg vonult el. És Beszterczei a hogy berohan, elfúlva a sietségtől, alig tudja elmondani a jó hirt.

— Győztünk! Három szótöbbség! Képviselő vagy!

Az utca megtelt néppel. Éljenek, kiabáltak, meghajtották a lobogójukat, lengették a kalapjukat. Beszterczei sürgette Zoltánt.

— Menj az ablakhoz. Ezek a beszédedre várnak, mondj nekik valamit, egy pár szót legalább. És Zoltán felrántotta az ablakot, meghajolt az

éljenző, diadalmas sokaság előtt s nem átalotta ott, az asszony előtt, a ki most piritott rá, előhozakodni megint az ő nagy eszméivel.

— Csak néhány szóval köszönöm meg, szeretett polgártársaim, a bizalmukat. Az én keserű kenyeremet megédesítették ezzel a rokonszenvvel. Most már tudom, hogy nagy eszmémnek osztályosai is vannak. És törjön rám az erőszak, irigység, le nem verhet, mert önök mellettem állanak. Nem az én diadalom ez, hanem azoké a nemes elveké, a melyeknek harczoza voltam mindig, vértanuja is leszek, ha kell. A diadalra vitt igazság nevében köszönöm még egyszer bizalmukat. Éljenek!

Meghajtotta még egyszer magát, provokálva újabb és újabb éljenrohamokat, aztán mosolyogva fordult befelé.

— Bravó, nagyon szépen beszéltél, — gratulált neki Beszterczei.

— Óh, igazán szépen beszélt, — mondja Jolánka olyan hangon, hogy Zoltán szokott optimizmusával se vehette gúnynál egyébnek.

Eh, törődött is ő már ezzel a gúnynyal. Félóra előtt még égette az arcát kudarcza, most jobban el volt telve a győzelemmel, hogy sem ügyet is vetett volna rá.

Tehát mégis, mégis! Jó csillaga nem hagyta el, diadalra segítette megint. Hogy csak három szótöbbség? Mit bánja? csakhogy ez a három megvan.

Ez a megbízó levél, a mit egyszerű polgárok fellobbanó bizalma juttatott a kezébe, talizmánja néki a jövőre. Most már igazán félelem nélkül, nyugodtan tekinthet előre, csak emelkedés leszen ezután a futása. Legnagyobb, mert titkos, alattomos ellensége ime leigázva. Föl próbált kelni, de hasztalan; Zoltán jobban megvetette már a lábát, hogy sem földre lehetne teríteni minden rohammal.

Nagy szerencsáját csak akkor tudja igazán megbecsülni, ha eszébe jut a másik eshetőség: hátha Kelemen Tamás győzött volna! Akkor — hiszen a bukottnak nincsen barátja — ellene fordul mindenki. Ez az ember jól tudja, hol sebezhető; hiszen ha Beszterczei nincs itt, rágalmaival eláztatja a kőrösváriak előtt is. Igen, tudja, hol kell támadnia és sokkal könnyörtelenebb, hogy sem ezt a támadást elszalasztaná.

Ma, ma mégis ő a győztes és nem kell félnie Kelemen Tamás áskálódásaitól. Hiszen a győzőnek annyi a barátja. Most megnyilik az út előtte:

a mi hiányzik a nagyságából, ezzel a mandátummal azt mind kitoldhatja.

Az érdekes küzdelemnek s még érdekesebb diadalnak különben hamar híre terjedt, úgy, hogy mikor a díszes bandérium összeverődött, hogy Kőrösvár szeretett képviselőjét a vasuti állomáshoz lekísérje, Zoltán már megkapta az első telegrammot.

Kelemenné sietett üdvözölni a diadalmas hőst.

— Holnap megindítom a válópert. Tied vagyok. Elza.

Szeghy Zoltánnak a perronon még egy beszédet kellett tartania; a polgármester s néhány városi kapacitás elkísérte a legközelebbi állomásig; úgy, hogy csak az útról adhatta meg a választ.

— Ne tegye. Le vagyok már kötve.



## XIV.

## EPILOGUS

A telegramm hazudott, Szeghy Zoltán nem volt még lekötve senkinek. Hanem erősen gondolkozott, hogy ráadja-e a fejét a házasságára.

Szentimentalizmusa, a hogy Beszterczei házában fellobbant, most is ott kísértett még a szívében. Vágyódást érzett egy asszony után, a ki nicsak a szerető szenvedélyével, hanem a feleség hűségével csüggjön rajta. Ezt még maga előtt is beismerte s egész kedvvel ábrándozott arról a szép időről, a mikor nagy munka után (talán éppen a házban tart fulmináns beszédet a meghurczolt igazság nevében, talán éppen a lapjában dörög méltó felháborodással a korrupció ellen) hazamegyen s otthon az ő reformatori nehéz gondjait

egy mindig mosolygó feleség vidám szava osztja el.

Azt már nem vallotta be, miért princípiumot, csak úgy öntudatlanul gondolta el magában, hogy az a feleség éppen jó lesz megzavart pénzdolgait is rendezni. Hiába, a kőrösvári diadalt nem adták ingyen; az ő eddigi életmódja se volt nagyon takarékos. Ezentúl meg éppen nem fukarkodhatik. S ha már gazdag lesz az az asszony, miért ne legyen előkelő is? Hiszen Kőrösvár képviselője csak nem vehet el egy varrólányt! Minden nagy familia büszke lesz rá, ha Szeghy Zoltán lányához kopogtat be hozzájuk: miért ne szerezzen fényt és nevet is egyúttal?

Az a liaison Kelemennével egy perczig sem aggasztotta. Elvégre nem ő az első, a ki egy ilyen viszonyt jó feleség kedvéért hirtelen felbont. Aztán meg is únta már az asszony szeszélyeit; ha kezdetben neki volt szüksége Kelemennére, most megfordítva áll a dolog: az ő dicsősége emelkedett, amazé hanyatlóban van s tőle, az ő befolyásától vár új segítséget. Nos, miért pazarolnók rá ezt a befolyást, ha semmi közünk többé hozzá? Csupán a mult emlékeiért? Nevetséges érzékenykedés volna.

Sajnálom, hogy most, dicsősége tetőpontján el

kell búcsúznom Szeghy Zoltántól. Igaz örömmel láttam, hogy emelkedik a nagy reformátor mindig följebb és följebb.

Lám, az igazság, az eszme, az elvek mire nem segítik állhatos lovagjukat! Ti ostoba emberek, a kik azt hittétek eddig, hogy ilyen nemes törekvéssel nem lehet boldogulni a mai önző, durva, romlott világban, lássátok be szörnyű csalódásokat. Igen, lehet boldogulni, föl, magasra törni, csak hirdessétek egyre szép szóval az igazság evangéliumát, mint Szeghy Zoltán tette és éljetez olyan önzetlenül reformátori törekvéseiteknek, mint Szeghy Zoltán tette.

Kőrösvár képviselője ma gazdag, független ember és befolyásos, nagy úr. Hozsánna az eszmének, mely őt diadalra segítette. Stein bankár, a ki pedig a maga körében előkelő, gőgös arisztokrata, készséggel adta oda Zoltánnak a lányát. Az esküvő fényét és pompáját még ma is sóhajtva emlegetik fényes nász után sóvárgó budapesti lányok. A képviselő úr a házban ünnepelt és rettegett szónok. A miért Kelemen Tamással meg kellett küzdenie, haragjában szakított a párttal s mint egyedülálló ember emelt szót (minél gyakrabban) elvei védelmére. De bizonyosan tudom, hogy eszméi hamarosan hiveket is nyernek s a jövő választásnál



egész kis párt tömörül majd melléje. Ha nem, ő maga belép az uralkodó pártba. De eszméinek diadalra kell jutni minden áron.

Ám a nagy reformátor nem lett hűtelen első szerelméhez sem. Az igazi irodalmi érdekeknek ma is olyan lelkes szószólója, mint gyerekkorában volt. De, hála a sorsnak s az ő intő szavának, sikerült már eddig is jobb útra térítenie az erkölcstelen irodalmi világot. Eszméi és személye előtt (különösen személye előtt, de hiszen annyira át van hatva törekvéseitől, hogy személye egyet jelent eszméivel) meghajol ma mindenki: írók és kiadók egyaránt. Büszkén tekinthet vissza az elmúlt évekre, a reformáció nagy munkáját becsülettel csinálta végig. S ha törekvéseinek meghódolt mindenki, csak természetesnek találja, hogy előle sem zárkóztak el s méltó elismeréshez juttatták nagy eszméiért. Hiszen az volna csak szép, ha kalapot emelnek az elvek előtt s az elvek lovagját csúfosan veszni hagyják.

Kár, hogy Zoltánnak ellenségei is vannak. Kár, de nem veszedelem. Az egyik, Jolánka, igazán jelentéktelen alak. Ez az ostoba vidéki asszony talán úgy gondolkozik, hogy eddig félreismerte Zoltánt s most, hogy meglátta igazi értékét, megvetéssel, utálattal kell elfordulnia tőle. Pedig bizo-

nyosan megfordítva áll a dolog s csak az ő ítélőképessége meg az önismerete tévedett. Most, hogy igazi nagyságában meglátta ezt az alakot, megrettent tőle. Nem éri fel kicsinyes gondolkozásával s azért azt hiszi, hogy föltette áll, még le is nézheti. Aztán bizonyosan elfogta a késő bánkódás is, hogy nem lehet az övé, mint egykor tervezték. S el akarja a szegény hitetni, hogy nem is vágyódik utána, hogy meggyűlölte már. Óh, a régi mese a rókáról. Persze, persze, savanyú a szőlő!

Egy ellenség, Gergely Miklós, elpihent már. Sokat áskálódott, de nem sikerült az aknamunkája. Hát pihenjen. Szeghy Zoltán (s ez igazi nemeségre vall) olykor még részvétet is érez iránta.

Van még kettő: Kelemen Tamás és a felesége. Mikor Zoltán teljes diadala eljött, hogy összebújtak mind a ketten! Egyszerre elfeledtek minden régi haragot, megalázkodást, gyűlölséget és ma együtt kovácsolják a terveket a győző ellen.

Hiába dolgoznak. A férfi le van tiporva. Valami zúglapnak firkál észrevétlenül maradó cikkeket potom fizetségért. Az asszony vénül, elvesztette a közönség kegyét, elvesztette vele a befolyását is. Csonka, töredékes alak ma mind a kettő. És mégis, hogy ki nem fáradnak az alattomos ellenségeskedésben!

Az embert elfogja néha a félelem: hátha még ártani is tudnának Zoltánnak. Hiszen olyan esendő valami a nagyság; egy kis törpe megrázhatja alattad a talajt és elbukol.

De Zoltán bizik, mi se essünk hát kétségbe.

Menj előre, nagy reformátor az utadon.

Büszke lehetsz rá: nagy dolgokat hirdettél, nagyra vitted s egy perczre sem tántorodtál el. Ma is olyan tiszta vagy, olyan nemes és feddhetlen, mint az első perczben.

Önérzettel el is mondtad ezt magadról sokszor. Elhitted, szentül hiszed magad is; mi hogyan kétkednénk tehát?

Óh boldog az az ország, a melyik így meg tudja becsülni a nagyjait; még boldogabb, a miért ilyen reformátorai akadnak.

V É G E

